

บทที่ 4 ผลการวิจัย

เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปตามวิธีการวิจัยในบทที่ 3 ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัย ภายใต้ประเด็นของวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้ โดยนำเสนอเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านที่ทำการวิจัย

ตอนที่ 2 กระบวนการและผลการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพอย่างมีส่วนร่วม
สำหรับผู้ใหญ่นอกโรงเรียนที่ให้ผู้เรียนและประชาชนมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบหลักสูตรวิชาชีพอย่างมีส่วนร่วม สำหรับผู้ใหญ่
นอกโรงเรียนในสถานการณ์จริง

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรคในระหว่างการทำงานของการพัฒนาหลักสูตร

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

บ้านหวาย หมู่ที่ 3 ตำบลมะกอก

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านหวาย ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

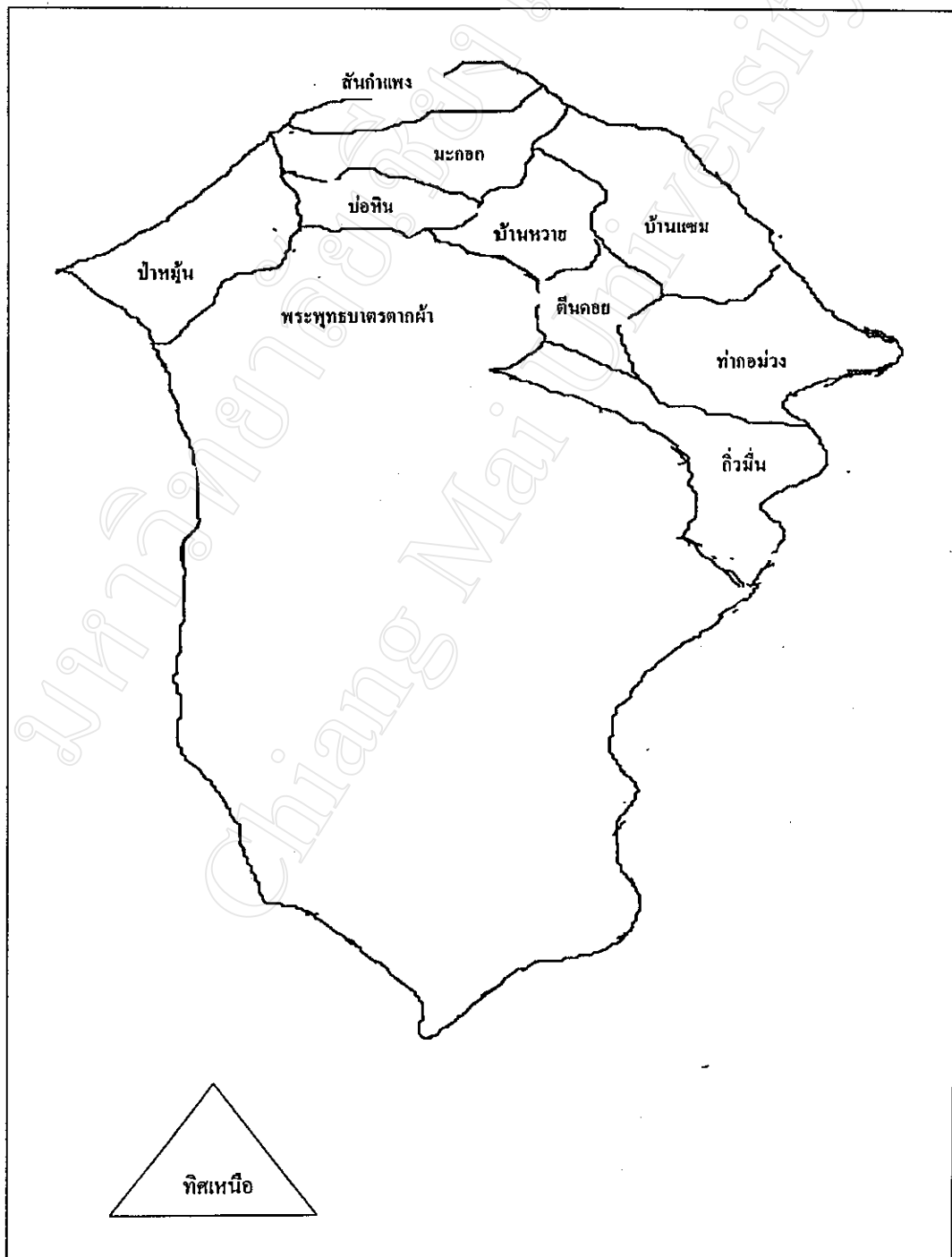
ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านแซม ตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง

ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านสันห้างเสือ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านห้วยส้ม ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมืองลำพูน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง

แผนภูมิ 4.1 แสดงแผนที่ตำบลมะกอก

ประวัติหมู่บ้าน

จากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในหมู่บ้านตลอดจนผู้นำหมู่บ้าน สรุปได้ว่า บ้านหวาย หมู่ที่ 3 ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง เดิมมีชื่อว่า บ้านหวาย โดยมีตำนานปรากฏในหนังสือพระพุทธเจ้าเวียงโลก และตำนานวัดพระพุทธบาทตากผ้า กล่าวไว้ว่า เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ ได้เสด็จโปรดเวไนยสัตว์นั้นได้เสด็จมาพักผ่อนริยาบพที่บริเวณวัดพระพุทธบาทตากผ้า

(ในปัจจุบัน) พระองค์ได้ทรงใช้ให้พระอานนท์ ซึ่งเป็นสาวกที่ตามเสด็จนำผ้าจีวรไปซักในลำเหมืองแม่กวง ซึ่งไหลมาจากทิศเหนือผ่านตัวเมืองลำพูนลงทิศใต้ มาบรรจบกับลำน้ำแม่ทา บริเวณที่พระอานนท์ไปซักจีวร จึงได้ชื่อว่า ซักผ้ามาจนทุกวันนี้ แล้วพระองค์ได้นำผ้ามาตากบริเวณเนินเขา บริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้า แล้วทรงหวาย (ผืน) พระพักตร์ไปทาง ทิศอุดร คือบ้านหวายนี้ ซึ่งภาษาพื้นเมือง เรียกว่า พระองค์ทรงหวายหน้าไปที่บ้านหวาย และทรงพยากรณ์ว่า ต่อไปหมู่บ้านนี้จะเรียกว่า “บ้านหวาย” ต่อมาคนทั่วไปได้เรียกเพี้ยนไปว่า “บ้านหวาย” เพราะในพื้นที่บ้านหวายแห่งนี้อุดมไปด้วยป่าหวาย ซึ่งขึ้นปกคลุมไปทั่วหมู่บ้าน

ประชาชนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน บ้านหวาย จะมีความเป็นอยู่เรียบง่าย และมีประเพณี วัฒนธรรมแบบ “คนยอง” ซึ่งเป็นชนเผ่าหนึ่งของจังหวัดลำพูน ซึ่งจะใช้ “ภาษายอง” ติดต่อสื่อสารมาจนถึงลูกหลานในปัจจุบัน

พื้นที่ บ้านหวาย เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ใจกลางของหมู่บ้าน ตำบลมะกอก มีเนื้อที่ทั้งหมด 725 ไร่ มีลักษณะ เป็นที่ราบลุ่ม เหมาะสมกับการทำอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนา และทำการเพาะปลูกกระเทียม เป็นส่วนใหญ่

การคมนาคม บ้านหวายจะมีเส้นทางหรือถนนผ่าน จำนวน 1 สาย โดยแยกจากถนนสายหลัก คือ ถนนลำพูน – ลี้ เข้าไปประมาณ 25 กิโลเมตร ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยการคมนาคมขนส่ง โดยใช้เส้นทางที่ติดต่อค้าขาย ทำมาหากิน ไปมาระหว่างจังหวัดลำพูนและเชียงใหม่

ชลประทาน ในหมู่บ้านจะมีลำน้ำทาไหลผ่าน 1 สาย ซึ่งชาวบ้านจะอาศัยน้ำจากลำน้ำทาในการเกษตรกรรมและหล่อเลี้ยงชีวิต มาตั้งแต่บรรพบุรุษดั้งเดิม เพราะส่วนใหญ่ชาวบ้านจะมีอาชีพทางการเกษตรกรรมอยู่แล้ว พืชเศรษฐกิจที่ปลูก ได้แก่ ข้าว

กระเทียม หอมแดง และนอกจากนี้ยังมีผลไม้ที่สำคัญ คือ ลำไย อีกด้วย พื้นที่ที่ใช้ทำการเกษตรมีเป็นจำนวนถึงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทั้งหมด คือ 412 ไร่เศษ

ประชากร ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านเป็นคนในท้องถิ่นเดิมอยู่แล้ว จึงใช้ภาษาของ สื่อสารติดต่อกัน จากการสำรวจสถิติสำมะโนประชากรปี 2541 พบว่า มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 225 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 781 คน เป็นชาย 380 คน เป็นหญิง 401 คน

สภาวะทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ การประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น ทำนา และสวนลำไย สภาพการใช้ประโยชน์จากที่ดินทำกิน พอแบ่งเป็นสังเขป ได้ดังนี้

ที่นา	ประมาณ	238 ไร่
ที่ทำสวน	ประมาณ	174 ไร่
ที่อาศัย	ประมาณ	313 ไร่

การทำนาในหมู่บ้านหวาย ในปัจจุบันจะทำปลูกไว้กันภายในครอบครัว เป็นส่วนใหญ่ คือ ประมาณร้อยละ 80 และส่วนใหญ่จะทำนาโดยวิธีการจ้างเครื่องยนต์เป็นส่วนใหญ่ เช่น การใช้รถไถนา การทำนาก็ใช้วิธีการรับจ้าง ในฤดูกาลหนึ่งชาวนาจะทำนา 2 ครั้ง คือ การทำนาปีและนาปรัง นอกจากนี้บางครอบครัวประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้ขายและเป็นอาหารเลี้ยงครอบครัว หรืออาชีพเสริมสำหรับครอบครัว

น้ำอุปโภคบริโภค

หมู่บ้านหวาย มีแหล่งน้ำให้อยู่ 3 แหล่ง คือ ลำน้ำทา น้ำประปา และน้ำบาดาล ประชาชนในหมู่บ้านจะใช้น้ำจากลำน้ำทาเป็นแหล่งน้ำ เพื่อการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ส่วนน้ำที่ใช้อุปโภคและบริโภคภายในครัวเรือนใช้น้ำจากน้ำบาดาล หรือน้ำประปาภายในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละหลังคาเรือนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นค่าน้ำประปาหมู่บ้านเอง ซึ่งก็แล้วแต่ว่าการใช้น้ำจะมากหรือน้อยในแต่ละหลังคาเรือน ส่วนลำน้ำทานั้นจะใช้ในการเกษตรและเป็นแหล่งทำมาหากิน คือ การหาปลาทำไร่ ทำสวนและทำนา

การสาธารณสุข

บ้านหวายแห่งนี้ ไม่มีหน่วยงานสาธารณสุขประจำหมู่บ้านแต่มีสาธารณสุขประจำตำบล ที่ให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชน เรียกว่า สถานีอนามัยประจำตำบลมะกอก ซึ่งถ้าหากมีการเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะเดินทางไปให้บริการจากสถานีนี้อย่างดังกล่าว โดยมีเจ้า

หน้าที่ให้บริการประจำอยู่ นอกจากนั้นหน่วยงานดังกล่าวยังจัดและฝึกอบรมการให้ความรู้แก่ประชาชนกลุ่มวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเรียกว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือเรียกย่อ ๆ ว่า อสม. กลุ่มนี้จะมีหน้าที่เก็บข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านยังออกไปให้บริการทางด้านสุขภาพอนามัยจากโรงพยาบาลป้าซาง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร โรงพยาบาลแห่งนี้เป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอป้าซางซึ่งเป็นโรงพยาบาลของรัฐ

องค์กรปกครอง

องค์การปกครองในหมู่บ้านจะเป็นการปกครองแบบที่ผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้นำ และขึ้นตรงต่อองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเรียกย่อ ๆ ว่า อบต. ซึ่งอบต. เหล่านี้จะมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในหมู่บ้าน ๆ ละ 2 คน เพื่อเป็นตัวแทนเป็นปากเสียงของชาวบ้านในการพัฒนา หมู่บ้านของตนเอง และภายในหมู่บ้านยังมีคณะกรรมการหมู่บ้านหรือเรียกย่อ ๆ ว่า กม. คอยประสานงานระหว่างผู้นำและชาวบ้าน

ผู้นำและบทบาทผู้นำ

ผู้นำและบทบาทผู้นำในหมู่บ้านนั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่เป็นผู้นำอย่างแท้และยกย่องเป็นผู้ที่มีฐานะทางครอบครัวดี เป็นบุคคลคล่องตัวสามารถชักจูงประชาชน ชาวบ้านให้เชื่อถือและคล้อยตามได้

ประเพณี

ในหมู่บ้านหวาย จะมีประเพณีที่เป็นพิธีสำคัญทางศาสนา ที่ชาวบ้านปฏิบัติกันมาช้านาน คือ ประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ ซึ่งจะจัดขึ้นทุกปีในวันเดือนเก้าออกสิบสี่ค่ำ ซึ่งจะเป็นการร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านทุกคนในหมู่บ้าน

ศาสนา

ประชาชนในหมู่บ้านหวาย จะนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ในหมู่บ้านจะมีวัด จำนวน 1 แห่ง คือ วัดบ้านหวาย ซึ่งจะตั้งอยู่บริเวณใจกลางหมู่บ้าน ปัจจุบันมีพระภิกษุ สามเณรจำพรรษาอยู่ทั้งหมด 8 รูป

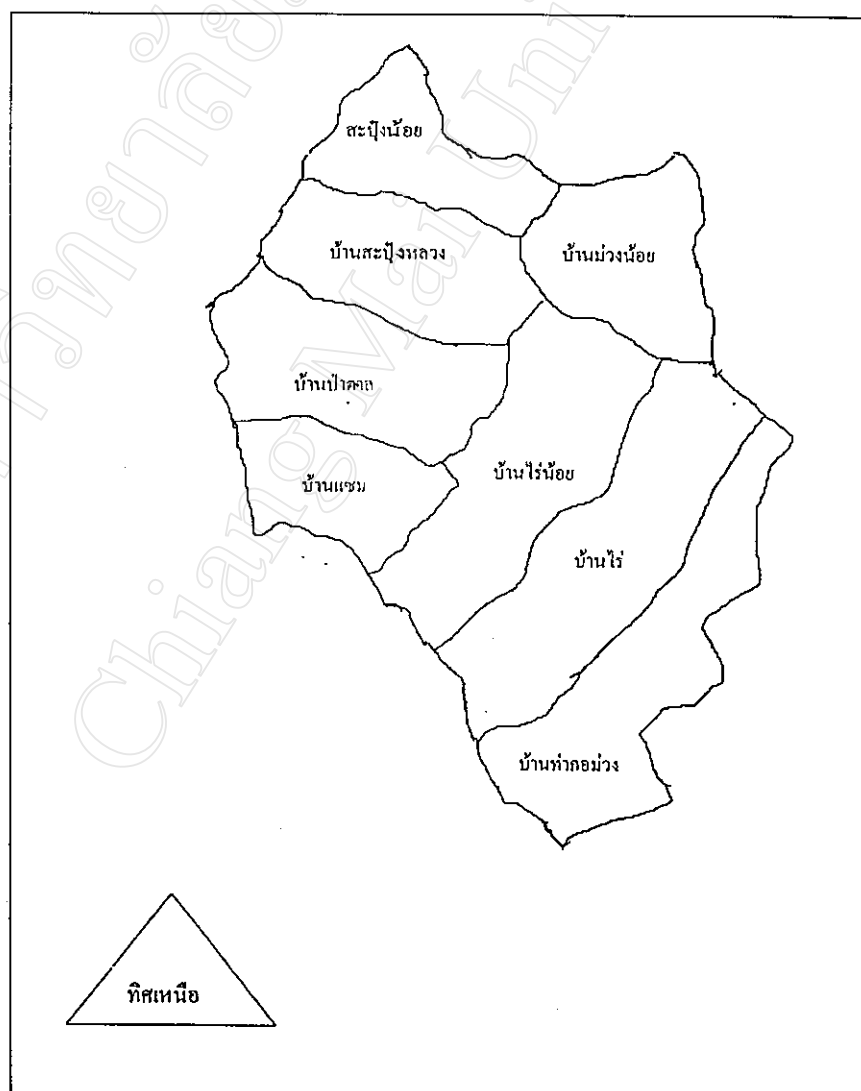
บ้านแหม หมู่ที่ 2 ตำบลม่วงน้อย

ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านแหม ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลม่วงน้อย อำเภอป้าซาง จังหวัดลำพูน มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านฉางข้าวน้อยได้ ตำบลปาดาง อำเภอปาดาง
 ทิศใต้ ติดต่อกับ บ้านหวาย ตำบลมะกอก อำเภอปาดาง
 ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านป่าห้าว ตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมืองลำพูน
 ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านดอน ตำบลแม่แรง อำเภอปาดาง

แผนภูมิ 4.2 แสดงแผนที่ตำบลม่วงน้อย

ประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากร

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้หลายคนในหมู่บ้าน ทำให้ได้ข้อสรุปประวัติการตั้งถิ่นฐานของประชากรว่า หมู่บ้านแหม เป็นหมู่บ้านคนยองที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ที่เมืองยอง ในรัฐฉาน ประเทศพม่า มีชื่อหมู่บ้านว่า บ้านแหมหลวง ประมาณปี พ.ศ. 2315 พระเจ้ากาวิละ เจ้าเมืองเชียงใหม่ได้ไปตีเมืองพม่าและได้กวาดต้อนผู้คนเมืองยอง มาตามแม่น้ำสาละวิน ทางท่าชีเหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย แล้วนำผู้คนไปไว้ที่จังหวัดลำพูน พร้อมทั้งตั้งชื่อบ้านตามที่อยู่ดั้งเดิมของเมืองยองในรัฐฉาน คือ "บ้านแหม" ชาวบ้านแหม ได้มีความเป็นอยู่เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เช่นเดียวกันกับที่อยู่ดั้งเดิม จนสืบทอดมาถึงปัจจุบันนี้

สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของชุมชน

พื้นที่ บ้านแหม เป็นหมู่บ้านที่ราบลุ่ม มีเนื้อที่ทั้งหมด 672 ไร่ ลักษณะพื้นที่เหมาะสมที่จะทำการเกษตร

การคมนาคม บ้านแหมมีถนนสายพหลโยธินผ่านกลางหมู่บ้าน ทำให้มีความสะดวกในการคมนาคม โดยห่างจากอำเภอป่าซางประมาณ 5 กิโลเมตร ทำให้ชาวบ้านได้ติดต่อค้าขายผลิตทางการเกษตรไปจำหน่ายในตัวอำเภอและจังหวัดลำพูนได้สะดวก

การชลประทาน ในปัจจุบันหมู่บ้านจะอาศัยแหล่งน้ำจากลำน้ำแม่ทาและจากบ่อบาดาลน้ำลึก จำนวน 2 บ่อ ส่วนหนึ่งจากกรมทรัพยากรธรณี เพื่อแจกจ่ายน้ำไปในกลุ่มเกษตรกรที่อยู่ในส่วนที่มีลำเหมืองส่งน้ำผ่าน อีกส่วนหนึ่งจะเจาะบ่อบาดาลน้ำตื้น เพื่อใช้ในการเกษตรที่มีประชาชนส่วนใหญ่ทำอาชีพหลัก ในจำนวนพื้นที่ทำการเกษตร จำนวนทั้งหมด 360 ไร่เศษ

ประชากร ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนท้องถิ่น ให้ภษายอง ในการติดต่อสื่อสารจากการสำรวจสำมะโนประชากร ปี พ.ศ. 2541 พบว่า จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 235 ครัวเรือน มี 257 ครอบครัว มีประชากรทั้งหมด 794 คน เป็นชาย 400 คน หญิง 394 คน

สถานะทางเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

อาชีพหลักของหมู่บ้านแหม คือ การประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวนลำไย ปลูกกระเทียมและหอมแดง สภาพการใช้ประโยชน์จากที่ดินทำกินพอแบ่งเป็นสังเขป ได้ดังนี้

ที่นา ประมาณ 216 ไร่

ที่สวน ประมาณ 152 ไร่

ที่อยู่อาศัย ประมาณ 304 ไร่

ในการทำการเกษตรโดยส่วนใหญ่ ทำให้พออยู่พอกิน ประมาณร้อยละ 80 จะทำนาและปัจจุบันจะนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการทำการเกษตร เช่น รถไถ เครื่องสูบน้ำ ฯลฯ นอกจากนั้นก็จะมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู เพื่อไว้เป็นอาหารในครอบครัวและขายเป็นรายได้เสริม

น้ำอุปโภคบริโภค

บ้านแถม จะมีแหล่งน้ำใช้จำนวน 3 แหล่ง คือ จากลำน้ำทา น้ำประปา และบ่อบาดาล จำนวน 2 แห่ง ชาวบ้านจะใช้น้ำจากลำน้ำทาเป็นแหล่งทำการเกษตรกรรม ซึ่งได้แก่การทำนาและทำสวนกระเทียมเป็นส่วนใหญ่

การสาธารณสุข

บ้านแถม ไม่มีหน่วยบริการด้านสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะออกไปใช้บริการจากโรงพยาบาลป่าซาง และสถานอนามัยประจำตำบลม่วงน้อย ภายในหมู่บ้านจะมีกลุ่มอาสาสมัครประจำหมู่บ้าน หรือเรียกว่า อสม. คอยให้บริการและเก็บข้อมูลพื้นฐานในหมู่บ้าน

องค์กรปกครอง

การปกครองในหมู่บ้านแถม ปัจจุบันมีฐานะเป็นเทศบาลตำบลม่วงน้อย จะมีตัวแทนของหมู่บ้าน ซึ่งเรียกว่า สมาชิกเทศบาลตำบล หรือ สท. ทำหน้าที่เป็นปากเสียงของชาวบ้าน จำนวนหมู่บ้านละ 2 คน

ผู้นำและบทบาทผู้นำ

จากการศึกษาเรื่องผู้นำในหมู่บ้านแถมแห่งนี้ พบว่า ผู้นำชุมชนจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ มีฐานะทางครอบครัวค่อนข้างจะดี และสามารถเข้ากับประชาชนและชาวบ้าน ได้ดี

ประเพณี

ในหมู่บ้านแหม จะมีประเพณีและพิธีสำคัญทางพุทธศาสนา ที่ชาวบ้านปฏิบัติติดต่อกันมาช้านานแล้ว คือ ทุกวันที่ 19 เมษายน ของทุกปี จะงานประเพณีสงกรานต์ ภูมิลำเนา วัดป่าตาล เป็นประจำ ด้วยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้าน และพระภิกษุสงฆ์ในหมู่บ้าน

ศาสนา

ประชาชนในหมู่บ้านแหม เกือบทั้งหมด จะนับถือศาสนาพุทธ มีวัดจำนวน 1 แห่ง มีชื่อว่าวัดป่าตาล มีพระภิกษุสามเณรจำพรรษา จำนวน 10 รูป

ตอนที่ 2 กระบวนการและผลการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพอย่างมีส่วนร่วม สำหรับ ผู้ใหญ่นอกโรงเรียนที่ให้ผู้เรียนและประชาชนมีส่วนร่วม

ในการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำเอากระบวนการ AIC มาเป็นเทคนิคในการดำเนินการซึ่งการวิจัยดังกล่าวได้เน้นการให้โอกาสแก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการการศึกษา แล้วนำความต้องการนั้นไปเป็นองค์ประกอบสำคัญสำหรับการพัฒนาเนื้อหาของหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ซึ่งผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนในการประเมินความต้องการทางการศึกษา
2. ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตร

1. ขั้นตอนในการประเมินความต้องการการศึกษา

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้กระบวนการ AIC เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการการศึกษาอย่างแท้จริง ผู้วิจัยได้จัดทำคู่มือเพื่อให้เกิดความสะดวกและความชัดเจนในการวิจัย (คู่มือประเมินความต้องการในภาคผนวก ก) ซึ่งกำหนดไว้ 6 ขั้นตอนมีผลการดำเนินกิจกรรมดังนี้

ขั้นที่ 1 การวางแผนก่อนการดำเนินงาน

ผู้วิจัยได้วางแผนจัดเตรียมงานที่จะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพโดยจัดทำเป็นหนังสือขอความร่วมมือกับกลุ่มเป้าหมาย มี 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เป็นตัวแทนกลุ่มที่อยู่ในหมู่บ้าน คือ บ้านหวาย ตำบลมะกอกและ บ้านแหมตำบลม่วงน้อย โดยกำหนดเป็นตัวแทนกลุ่ม 6 กลุ่ม ๆ ละ 2 คน ได้แก่ กลุ่มสตรี กลุ่มเกษตรกร กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาวุโส กลุ่มอาสา

สมัคร สาธารณสุขและกลุ่มผู้นำ ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มนักวิชาการผู้วิจัยได้ทำหนังสือเชิญเข้าร่วมประชุมกลุ่มพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพโดยมี นักวิชาการและผู้บริหารภายในศูนย์การศึกษาออก โรงเรียนจังหวัดลำพูน จำนวน 5 คน และนักวิชาการ จากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคเหนือ 1 คน โดยนัดหมาย วัน เวลาในการประชุมกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการที่ละหมู่บ้าน โดยจัดทำที่บ้านหวาย เป็นหมู่บ้านแรก และต่อมาได้จัดทำที่บ้านแซมต่อ นอกจากนั้นยังเตรียมวัสดุอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกทุกอย่าง ที่จะใช้ในการดำเนินการพัฒนากลุ่มหลักสูตรวิชาชีพในครั้งนี้ด้วย

จากการดำเนินงานดังกล่าว โดยผู้วิจัยจัดทำหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้าน ทั้ง 2 หมู่บ้าน และนำไปประสานด้วยตนเอง จึงได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี และอีกทั้งได้เรียนเชิญกลุ่มนักวิชาการก็ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีเช่นกัน ทางกลุ่มหมู่บ้านได้เสนอให้ดำเนินการในตอนเวลากลางคืน เนื่องจากกลางวันนั้นไม่มีเวลาวางต้องประกอบอาชีพทางการเกษตร ที่จะต้องจำหน่ายทุกวัน กลุ่มกำหนดระหว่างเวลา 19.30-21.30 น. ใช้เวลา 2 ชั่วโมงต่อคืน และในกลุ่มหนึ่ง ๆ นั้นจะใช้เวลาประมาณ 3 คืน จึงจะครบกระบวนการ ส่วนสถานที่นั้น บ้านหวายใช้สถานที่วัดบ้านหวาย ส่วนบ้านแซมนัดพบกันที่บ้านสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน คือ บ้านนางตรุณี หัตถ์จำนงค์ ในที่ในที่อยู่ในฐานะของนักวิชาการนอกจากนั้นผู้วิจัยยังได้จัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในการพัฒนากลุ่มหลักสูตรวิชาชีพครั้งนี้ ได้เพียงพอสำหรับดำเนินการ เช่น กระดาษ A4 กระดาษบุฟ ปากกาดินสอ ปากกาเคมี และอื่น ๆ

ขั้นที่ 2 การวางแผนการประเมินความต้องการการศึกษา

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจำเป็นต้องสร้างความคุ้นเคยสำหรับผู้วิจัยกลุ่มนักวิชาการและกลุ่มชาวบ้าน ให้คุ้นเคยสนิทสนมกันมากขึ้น เพื่อให้เกิดการยอมรับและนำข้อมูลของหมู่บ้านออกมาใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนากลุ่มหลักสูตรวิชาชีพครั้งนี้ นอกจากนั้นอยากจะทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มทั้งหมดได้เข้าใจถึง วัตถุประสงค์ ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน จนสามารถพัฒนาออกมาเป็นหลักสูตรวิชาชีพ ตามความต้องการของประชาชนเอง นอกจากนั้นจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า ทีมนักวิชาการมันจะเป็นกลุ่มที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนเท่านั้น ส่วนที่ชาวบ้านต้องเป็นผู้ดำเนินการให้ได้มาซึ่งข้อมูลและดำเนินการพัฒนากลุ่มหลักสูตรทุกขั้นตอน

ในการดำเนินการทั้งบ้านหวาย และบ้านแซมพบว่า ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มได้ทยอยกันมา ณ ที่ประชุมตามที่ได้นัดหมายกันไว้ จนกระทั่งกลุ่มเป้าหมายมีมากขึ้นเกือบจะ

พร้อมแล้วผู้วิจัยเห็นว่าเลยเวลานัดหมายไปพอสมควรแล้ว จึงเริ่มดำเนินการโดยเริ่มจากผู้วิจัยได้แนะนำตัวเองต่อนั้นแล้วทุกคนเข้าไปนั่งที่เก้าอี้ที่ได้จัดเตรียมไว้เป็นรูป วงกลม เมื่อพร้อมแล้ว ผู้วิจัยได้แนะนำตัวเองต่อนั้นทุกคนก็แนะนำตัวเอง พร้อมกับเล่าประวัติตัวเองพอสังเขป จากนั้น ผู้วิจัยได้นำแจกันใบใหญ่พอสมควรใส่ดอกไม้ซึ่งได้เตรียมมาแล้ว มาวางไว้ที่กลางวง แล้วเอ่ยถามขึ้นมาว่าสิ่งที่ทุกคนเห็นเป็นอะไร ทุกคนนั่งเงียบ ผู้วิจัยพูดเสริมว่า ทุกคนตอบได้ไม่มีถูกหรือผิด ที่บ้านห้วยไคร้มี นายสงคราม ธารัญญ เป็นกลุ่มผู้นำชุมชนได้เริ่มพูดก่อนว่าเป็นดอกไม้ในแจกันบ้านเขมนั้น ลุงสืบศักดิ์ ไชยอุประ ซึ่งเป็นข้าราชการบำนาญได้พูดก่อนว่า แจกันดอกไม้ จากนั้นสมาชิกในกลุ่ม จึงพูดคุยกันบ้าง แล้วบอกกันออกมาว่า เป็นกระถางดอกไม้บ้าง ดอกไม้เฉย ๆ บ้าง จนสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินกันพอสมควร และมีความรู้สึกเป็นกันเองมากขึ้นแล้ว ผู้วิจัยจึงขออนุญาตสรุปขึ้นมาว่า การที่ให้ทุกท่านช่วยบอก ว่าสิ่งที่เห็นนั้นเป็นอะไรนั้น นอกจากที่ทุกคนจะมีความสนุกสนานรู้สึกว่าเป็นกันเองมากขึ้นแล้ว ยังมีความหมายว่าสิ่งที่ทุกคนเห็นต่างกันนั้น เป็นความคิดเห็น ซึ่งความคิดแต่ละคนจะแตกต่างกันออกไป และความคิดของทุกคนจะเป็นประโยชน์มาก หากสามารถนำมาหลอมรวมกันให้เป็นหนึ่งเดียวก็จะเป็นประโยชน์มาก ซึ่งทุกคนต้องกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นออกมาให้ทุกคนทราบ จะไม่มีถูกหรือผิด หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงได้ชี้แจงถึงหลักการพัฒนาลำดับสูตร ซึ่งทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมช่วยเหลือกันทุกขั้นตอน ชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ในการที่เข้ามาดำเนินการครั้งนี้พร้อมทั้งบอกถึงวิธีการดำเนินการทุกขั้นตอนให้กลุ่มรับทราบ ต่อกัน จึงขอให้กลุ่มได้พิจารณาคัดเลือกประธานในการดำเนินงาน และเลขานุการกลุ่ม ทุกคนได้ร่วมกันพิจารณาแล้วจึงเสนอในที่ประชุมเห็นชอบ โดยบ้านห้วยไคร้มีนายสงคราม ธารัญญเป็นประธาน และนางลัดดาวรรณ คำปัญญา เป็น

เลขานุการ ส่วนบ้านเขม ได้นายสุทัศน์ กันทะวัง เป็นประธาน และนางสาวยุพิน ธารัญญเป็นเลขานุการ (รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มภาคผนวก ข)

ประธานกลุ่มแต่ละหมู่บ้านได้ดำเนินการต่อไปโดยขอให้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันพิจารณาถึงระยะเวลาที่จะดำเนินการในแต่ละขั้นตอนในการพัฒนาลำดับสูตรวิชาชีพ เพื่อให้กระชับและกลุ่มจะได้รับทราบว่าจะต้องมาร่วมกันกี่วัน กลุ่มได้เริ่มพูดคุยหารือกัน จนได้ข้อสรุปดังนี้

1. การหาสถานการณ์ปัจจุบัน จะใช้เวลา 3 ชั่วโมง จะต้องดูเวลา 2 ช่วงคือ ุภาพย้อนกลับไปในอดีต ตั้งแต่ 5-20 ปี ดูถึงความดิ่งามและปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น แล้วนำมาเปรียบเทียบกับปัจจุบันว่าเป็นปัญหาอะไรบ้าง และมีสาเหตุมาจากอะไร

2. การหาสถานการณ์คาดหวัง จะใช้เวลา 1 ชั่วโมง โดยการนำเอาสภาพปัญหา และสาเหตุมาทบทวนดูแล้ว ช่วยกันแสดงความคิดเห็นว่าเมื่อแก้ไขปัญหาลแล้วอยากจะทำอนาคตของบ้านเราเป็นอย่างไร

3. การหาความต้องการทางการศึกษา จะใช้เวลา 1 ชั่วโมง ซึ่งกลุ่มต้องร่วมกันพิจารณาว่า เราจะต้องนำเอากิจกรรมอะไรมาดำเนินการจึงจะแก้ปัญหาและได้สิ่งที่เราคาดหวังไว้

4. การจัดลำดับความสำคัญและคัดเลือกความต้องการใช้เวลา 1 ชั่วโมง สมาชิกกลุ่มช่วยกันพิจารณาถึงความเป็นไปได้ว่ากิจกรรมได้ที่จะสามารถจัดได้ก่อนหลังตามความพร้อมของผู้เรียน เวลา วัสดุอุปกรณ์ และอื่น ๆ ประกอบ

กลุ่มได้พูดคุยกันว่าหากจะให้เกิดการกระชับเข้าก็อยากจะทำร่วมกัน พิจารณาเห็นว่าควรจะเป็นไปในด้านการพัฒนาอาชีพอย่างเดียวไม่พูดถึงเรื่องอื่นสมาชิกได้ร่วมกันเสนอว่า ถ้าจะดูด้านนี้แล้ว เราควรจะพูดในลักษณะปัญหาที่เกี่ยวข้อง 5 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และการสาธารณสุข เมื่อที่ประชุมสรุป ตกลงกันแล้ว เห็นว่าควรดำเนินการต่อเพื่อจะได้จัดทำหลักสูตรต่อไป ประธานในแต่ละหมู่บ้าน จึงขอให้สมาชิกกลุ่มดำเนินการในขั้นตอนต่อไปได้

ขั้นที่ 3 การหาสถานการณ์ปัจจุบัน

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยมุ่งหวังไว้ว่า ผู้เข้าร่วมประชุมได้ค้นหาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ได้มากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาพในอดีตที่ผ่านมา 5-20 ปีย้อนหลัง และปัญหาที่ทุกคนเห็นว่าจะต้องได้รับการแก้ไข เพื่อให้เกิดการพัฒนาตัวเองและหมู่บ้านต่อไป

ในการดำเนินการหาสถานการณ์ปัจจุบัน มีผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มจำนวน 18 คน เป็นตัวแทนที่มาจากหมู่บ้าน 6 กลุ่ม จำนวน 12 คน และนักวิชาการผู้บริหารศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียน จำนวน 6 คน ในการดำเนินงานได้แบ่งขั้นตอนย่อยสำหรับผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณาร่วมกันอยู่ 3 ขั้นตอน โดยใช้เวลาตามที่ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มได้กำหนดในขั้นที่ 2 ในการวางแผนประเมินความต้องการการศึกษาจำนวน 3 ชั่วโมง ผลการดำเนินงานตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นขั้นตอนที่สมาชิกกลุ่มได้พูดคุยกันถึงภาพในอดีตที่ผ่านมา 5-20 ปี ย้อนหลังใน
 ขั้นตอนที่ 2 จะใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมงชาวบ้านเริ่มทยอยกันมาตั้งแต่ 19.00 น. พอถึง
 เวลา 19.30 น. ที่ประชุมกลุ่มเห็นว่ามามากกันพอสมควรแล้วจึงเสนอว่าควรจะเริ่มได้แล้ว ถ้า
 รอให้ครบจะดึกเกินไป ที่ประชุมจึงเริ่มดำเนินการในระหว่างดำเนินการก็มีสมาชิกมาเพิ่มเติม
 อยู่เรื่อย ๆ จนครบ เมื่อเริ่มดำเนินการประธานทั้งสองหมู่บ้านเปิดประเด็นให้เล่าถึงภาพในอดีต
 ที่ประทับใจหรือปัญหาที่พบ ในช่วง 5-20 ปีย้อนหลัง ที่บ้านห้วยลุงขจรได้เริ่มต้นเล่า ส่วน
 บ้านเขมนั้นลุงสืบศักดิ์ได้เป็นผู้เริ่ม ในระหว่างที่เล่านั้นผู้สูงอายุได้พูดเสริมเป็นบางส่วน และ
 กลุ่มผู้นำหมู่บ้านจะคอยพูดเสริมตลอดเวลา ผู้วิจัยสังเกตว่าข้อมูลที่เล่ามานั้นจะอยู่ในช่วง 5-
 10 ปี ถ้าเลยจากนั้น จะมีคนเล่า แต่ผู้สูงอายุ 2 คนเท่านั้น ข้อมูลในช่วง 5-10 ปีจะมีกลุ่มอื่น ๆ
 ได้พูดเสริมและตรวจสอบข้อมูลตลอดจนทำให้ได้ข้อมูลมากและละเอียดขึ้น ในบางตอนผู้ที่เล่า
 มา ข้อมูลจะไม่ค่อยตรงก็จะมีสมาชิกบ้าง เช่น เรื่องสถานที่ ระยะเวลา ซึ่งทุกตอนจะคอย
 ตรวจสอบอยู่ตลอดเวลา หากพูดผิดจะเสริมทันที จนใช้เวลานานถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที จึง
 เห็นว่าข้อมูลละเอียดและครบถ้วนแล้ว ประธานจึงให้ดำเนินในขั้นตอนที่ 2 คือสภาพปัญหา
 ปัจจุบัน ใน ขั้นตอนนี้ ได้พูดถกเถียงกันพอสมควร เมื่อมีผู้เสนอปัญหา เช่นที่บ้านห้วย
 ปัญหาประชากรมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ซึ่งเป็นปัญหาที่ นางลัดดาวรรณเป็นผู้เสนอ ก็
 มีผู้เสนอขึ้นมาว่าจริง ๆ แล้ว ที่มีรายได้น้อย จะขึ้นอยู่กับตัวบุคคลด้วยว่าจะขยันหรือไม่ขยัน
 และก็มีผู้เสนอว่า อยากจะมีรายได้ให้มากเหมือนกัน แต่ไม่มีความรู้ที่จะทำประกอบอาชีพ
 อย่างอื่น เสริมนอกจากเกษตรในเรื่องค่าจ้างแรงงานก็เช่นกัน เดียวนี้ก็สูงวัยรุ่นไม่ช่วยเหลือ
 ทำงาน ชอบเที่ยวเตร่ และเล่นการพนันมีคนเสนอว่า เด็กที่ส่งไปเรียนหนังสือก็เช่นกัน เมื่อเรียน
 สูงขึ้นแล้วจะไม่ยอม ช่วยเหลือพ่อแม่ทำงาน จะมีอยู่ช่วงหนึ่งที่พูดถึงปัญหายาเสพติดและ
 โรคเอดส์ ในตอนแรกกลุ่มผู้นำหมู่บ้านเสนอว่าวัยรุ่นบ้านเราชอบมั่วสุมเสพยาบ้า ทำให้มี
 ปัญหาตามมาหลายอย่าง แต่ก็มีการตั้งคำถามว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นผู้นำไม่ดูแลเอาใจใส่ ผู้นำ
 ก็บอกว่าจะดูแลอย่างไร พ่อแม่ต้องมาอันดับแรก ไม่ใช่อยู่ที่ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วย ซึ่งดูแลไม่ทั่ว
 ถึงส่วนบ้านเขมนั้น จะพูดคุยถึงน้ำทางการเกษตร จะมีการถกเถียงในเรื่องบ่อน้ำบาดาลน้ำลึก
 ว่าผู้รับผิดชอบไม่เอาใจใส่ดูแล ทำให้เครื่องเสียบ่อย ผู้นำก็บอกว่า ถ้าจะใช้ควรคุยกันว่าควรจะ
 เปิดเป็นเวลา จะได้ใช้ไปพร้อม ๆ กัน เรื่องการเล่นการพนันในหมู่บ้าน ในหมู่บ้านก็เช่นกัน ผู้นำ
 พูดว่า ทำไมต้องเล่นการพนันไม่ใช้เวลาไปทำอย่างอื่น เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีกับเด็กด้วย สมาชิกก็
 เสนอว่าทำไมไม่ห้ามกันอย่างจริงจังปล่อยให้เล่นอยู่ทำไม ผู้ใหญ่บ้านควรจะสนับสนุนในด้าน

อื่น ๆ เช่น จัดกีฬาบ้าง ทุกคนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกันมากขึ้นอย่างเช่น การใช้สารเคมีก็เช่นกัน ทำไมต้องใช้สารเคมีมาก ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือ ทางด้านตัวแทนเกษตรก็บอกว่าที่จริงก็ไม่อยากจะใช้ แต่ถ้าไม่ใช้แมลงก็มาก และอีกอย่างพืชผักจะไม่สวยงามบางคนก็เสนอให้ใช้วิธีการแบบธรรมชาติไม่ได้หรือ ก็มีคนพูดต่อต้านว่าไม่ได้เพราะการใช้สารเคมี นอกจากจะฆ่าแมลงแล้วยังส่งผลให้พืชผักมีลักษณะสดอยู่เสมอ ก้านและใบแข็งแรงทำให้ขายได้ ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นและถกเถียงกันพอสมควร ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที จึงได้ข้อสรุปปัญหาทั้งหมด บ้านหวายได้ถึง 12 ปัญหาและบ้านแหมได้ 11 ปัญหา ประธานเห็นว่าไม่มีใครเพิ่มเติมปัญหาแล้วจึงนำเอาปัญหาแต่ละปัญหามาพูดคุยอภิปรายหาสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้น ในตอนนี้ก็มีการอภิปรายถกเถียงกันพอสมควร อย่างเช่น มีผู้เสนอเรื่องการพนันทำอะไรผู้ใหญ่ถึงเป็นตัวอย่างให้กับเด็ก เป็นการส่งเสริมไปในทางที่ไม่ดี ก็มีคนพูดเสนอขึ้นมาว่าไม่เกี่ยวกัน คนที่เล่นก็เล่นมาตั้งแต่เดิม แล้วส่วนใหญ่ทุกคนก็เห็นการเล่นเป็นเรื่องธรรมดาในหมู่บ้าน ก็มีการเสนอว่าอยากให้เลิก เพราะสมัยนี้บ้านเมืองเปลี่ยนไปแล้ว เดี่ยวนี้วัยรุ่นจะเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ต่อไปก็มีปัญหาตามมา เช่น การลักเล็กขโมยน้อย วัยรุ่นมั่วสุมติดยา หรือได้มาจากตัวอย่างที่ไม่ดีทั้งนั้น ส่วนบ้านแหมก็มีการพูดคุยถกเถียงกันพอสมควร เช่น วัยรุ่นไม่ฟังผู้ใหญ่ ผู้นำก็ขอให้พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่ลูกบ้าง ก็มีผู้เสนอขัดแย้งว่าเดี๋ยวนี้ว่ามันไม่ได้ ผู้นำควรจะมีส่วนช่วยดูแลด้วย หากิจกรรมอะไรให้เล่นบ้าง ในเรื่องความสามัคคี เรื่องนี้จะถกเถียงกันมากกว่าเมื่อมีส่วนร่วมแล้วไม่ช่วยเหลือกันแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก ผู้นำควรจะทำอะไรบ้าง กลุ่มผู้นำก็บอกว่าผู้นำจะจัดการอย่างไร มันก็ขึ้นอยู่กับพวกเราเองทำไมไม่คุยกันให้รู้เรื่อง ทุกคนได้คุยกันพอสมควร และพยายามตีออกมาเป็นสาเหตุของปัญหาได้ทั้งหมด ซึ่งถกเถียงกันพอสมควรใช้เวลา 1 ชั่วโมง สำหรับขั้นตอนนี้

ในการหาสถานการณ์ทั้งหมด สรุปแล้วจะใช้เวลาถึง 3 ชั่วโมง 45 นาที ซึ่งจะใช้เวลามากกว่าที่กลุ่มได้กำหนดไว้ตั้งแต่แรกถึง 45 นาที เนื่องจากมีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางมาก

ผลของการหาสถานการณ์ปัจจุบันที่ประชุมกลุ่มได้ดำเนินการโดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1

ประธานกลุ่มทั้งสองหมู่บ้านได้เปิดการพูดคุยถึงภาพในอดีตของหมู่บ้านที่ผ่านมาในช่วง 5-20 ปีย้อนหลัง ถึงภาพที่มีความประทับใจหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงขณะนั้น ที่

บ้านหวาย ลุงขจร โยริยะ ได้เริ่มเล่าถึงหมู่บ้านตนเองที่เป็นมาในอดีต ส่วนบ้านเขมนั้นลุงสืบศักดิ์ ไชยอุประ เป็นผู้เริ่มต้นทุกคนได้ช่วยกันเติมแต่งพูดเสริมโดยเฉพาะผู้นำจะเพิ่มเติมมาก มีการตรวจสอบข้อมูลในระหว่างที่พูดคุยกัน เป็นบางเรื่องที่ไม่ชัดเจน แต่ภาพสรุปโดยส่วนใหญ่แล้ว จะคุยถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ที่ได้ จัดทำและรักษามาแต่โบราณ และขณะนี้เริ่มหายไปบ้าง และพูดคุยถึง ปัญหาที่มีอยู่ในอดีตโดยเฉพาะบางด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนนไม่ดี สะพานไม่มี ไฟฟ้า ประปา แต่มีบางส่วนที่ 2 หมู่บ้านจะพูดคุยแตกต่างกันคือ บ้านเขมสมาชิกรุ่นได้แสดงออก กล้าพูดในสิ่งที่พบเห็นที่เป็นปัญหาในอดีต เช่น การพนัน การลักเล็กขโมยน้อย ส่วนบ้านหวายนั้นไม่กล้าพูดในสิ่งที่ปัญหารุนแรง อาจจะเกรงใจผู้นำหรืออาจจะเพราะกลุ่มเห็นว่าทีมของผู้วิจัยเป็น “คนนอก” ไม่ไว้ใจเท่าที่ควร ซึ่งก็เป็นผลต่อข้อมูลที่ได้ แต่ถึงอย่างไรก็ได้ข้อมูลสภาพปัญหาออกมาพอสมควร เมื่อได้ข้อมูลพอสมควร ประธานจึงได้ดำเนินการในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2

เป็นการหาสภาพปัญหา โดยการที่นำเอาภาพในอดีตของหมู่บ้านมาเปรียบเทียบกับปัจจุบัน โดยมีข้อแม้ว่าสิ่งที่คิดและนำออกมาเสนอนั้นไม่มีสิ่งผิดหรือถูกในขั้นตอนนี้ ประธานให้เลขานุการกลุ่มได้แจกกระดาษที่ผู้วิจัยเตรียมไว้ให้กับสมาชิกกลุ่มได้เขียนปัญหา เท่าที่จะเขียนได้โดยเขียนปัญหาละ 1 แผ่น ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าในกลุ่มผู้สูงอายุบางคนเขียนไม่ค่อยเก่ง ก็ได้อาศัยนักวิชาการ และผู้บริหารศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนได้เป็นผู้เขียนให้ ทุกคนตั้งใจเขียนแต่ก็มีหลาย ๆ คนได้พูดคุยเพื่อตรวจสอบปัญหด้วยกันเองว่าควรเป็นอย่างไร และเท่าที่สังเกตดูบางปัญหสมาชิกรุ่นได้ตัดออกไม่ยากให้รับทราบ ซึ่งผู้วิจัยคิดว่า “คนนอก” ยังมีอยู่ในใจของผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มไม่ยอมรับง่าย ๆ บางข้อมูลไม่ยากให้รับทราบ กลัวว่าจะไม่เป็นผลดีต่อหมู่บ้าน หรืออีกอย่างหนึ่งอาจจะเกรงใจผู้นำท้องถิ่น จึงไม่กล้าที่บอกปัญหา ซึ่งอาจจะมีความรุนแรง แต่ก็มีที่บ้านเขมที่บางปัญหา เขาพูดคุยกันแล้วตัดสินใจเขียนซึ่งผู้วิจัยได้สอบถามภายหลังก็ได้คำตอบว่าอยากจะให้มีการแก้ไขอย่างเช่นปัญหาทางการศึกษา ที่เกิดในบ้านเขม เขาพบว่าโรงเรียนไม่มีคุณภาพด้านการเรียนการสอน ครูชอบดื่มสุรา และไม่ไปพบปะชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านที่มีรายได้มากจะนำเด็กไปเข้าโรงเรียนในเมืองกันมาก หลังจากทีทุกคนเขียนปัญหาแล้วก็ส่งให้เลขานุการกลุ่มได้ดำเนินการนำไปติดกระดานและสมาชิกรุ่นได้ช่วยกันรวบรวมปัญหาที่เหมือนกันเข้าด้วยกัน จะเห็นว่าในขั้นตอน

นี้ปัญหาที่เขียนออกมาจะเป็นปัญหาทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการปกครอง การสาธารณสุข การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม ประเพณีวัฒนธรรม เพื่อที่จะจัดกรอบให้เข้าประเด็นในการพัฒนาทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการสาธารณสุขมาพิจารณาเท่านั้นเพื่อนำปัญหาที่สามารถนำไปพัฒนาทางด้านอาชีพได้ส่วนปัญหาอื่นนั้น จะได้ประสานให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนที่ 3

สมาชิกกลุ่มได้นำปัญหาที่เป็นปัญหา ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การสาธารณสุขและการศึกษา มาอภิปรายถึงสาเหตุของปัญหาในแต่ละปัญหาซึ่งทุกคนกล้าแสดงออกและชี้แจงอย่างเป็นเหตุเป็นผลกันทั้งสองหมู่บ้านจนได้ข้อสรุป และร่วมกันจัดลำดับความสำคัญออกมาตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหามันหวาย

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา
1. ประชากรมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน	ปัญหา- ประชากรมีรายได้น้อยไม่แน่นอน 1. การปลูกพืชการเกษตรมีผลผลิตต่ำ 2. การลงทุนทางการเกษตรไม่สมดุลกันทำให้มีรายจ่ายสูงรายรับน้อย 3. ค่าใช้จ่ายในการครองชีพสูง 4. มีเงินลงทุนในการประกอบอาชีพน้อย 5. ไม่มีรายได้เสริม 6. ไม่มีความรู้ในอาชีพอื่น ๆ ที่จะนำไปประกอบอาชีพรอง
2. ค่าจ้างแรงงานสูง	1. ประชากรวัยแรงงานมีน้อยเนื่องจากออกไปทำงานต่างถิ่น เช่นไปทำงานนิคมอุตสาหกรรม 2. วัยรุ่นไม่ค่อยสนใจในการทำงานทางด้านการเกษตรไปประกอบอาชีพอื่นที่สบายกว่า 3. ประชากรวัยแรงงานล้มตาย จากการติดเอดส์และวัยรุ่นติดยาเสพติด
3. สินค้าราคาแพง	1. การควบคุมราคาสินค้าของรัฐไม่มีผลทำให้สินค้ามีราคาแพงขึ้นเรื่อย ๆ

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา
4. มีปัญหาโรคเอดส์	1. ไม่เชื่อและไม่สนใจขอให้มีความสุขไปวัน ๆ 2. ประชาชนออกเที่ยว กินเหล้าเมายาทำให้หลงลืมตัว
5. มีปัญหาวัยรุ่นติดยาเสพติด	1. วัยรุ่นไม่สนใจการทำงานชอบสนุกสนาน 2. กลุ่มทำงานเข้าใจผิดคิดว่าทำงานได้มากขึ้น 3. เลียนแบบผู้อื่น
6. ขาดเงินทุนเพื่อชะลอการขยายผลผลิตทางการเกษตร	1. ไม่มีเงินทุนสำรองเพราะชาวบ้านมีฐานะปานกลางไม่มีเงินเก็บ
7. ชุมชนขาดความสามัคคี	1. เกิดการแบ่งกลุ่ม หมู่บ้านมาแต่ดั้งเดิม 2. ผู้นำไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะรวมกลุ่ม
8. น้ำดื่มไม่สะอาดเพียงพอ	1. เครื่องกรองน้ำมีอายุการใช้งานนานเกินไป 2. น้ำใต้ดินเป็นสนิมเหล็กมาก
9. ชุมชนชอบเล่นการพนัน	1. เป็นเรื่องที่เคยทำมาในอดีตยังไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ 2. ผู้ใหญ่เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีกับเด็กโดยเฉพาะวัยรุ่น

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา
10. มีการลักเล็กขโมยน้อย	1. เกิดจากภาวะเศรษฐกิจ 2. ชาวบ้านบางคนชอบเที่ยวไม่ทำงาน
11. วัยรุ่นไม่ค่อยเชื่อฟังผู้ใหญ่	1. เป็นไปตามยุคสมัย 2. รับอารยธรรมภายนอกเข้ามามาก
12. หนุ่มสาวไม่รักนวลสงวนตัว	1. เป็นไปตามยุคสมัย 2. รับอารยธรรมภายนอกเข้ามามาก

ตารางที่ 4.2 แสดงสภาพปัญหาและสาเหตุของปัญหามันแซ่ม

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา
1. การทำการเกษตรมีการลงทุนสูง	ปัญหา-การเกษตรมีการลงทุนสูง 1. การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตรมีราคาแพง 2. เครื่องยนต์ที่ใช้ในการเกษตรและขนส่งผลผลิตทางการเกษตรเสียบ่อยทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมสูง 3. การคมนาคมขนส่งมีราคาสูงขึ้น 4. ชุมชนไม่มีความรู้วิธีการใช้เครื่องมือและวิธีการบำรุงรักษา 5. มีศัตรูพืชมากต้องใช้สารเคมีในการปราบศัตรูพืช และต้องใช้ปุ๋ยเคมีในการเพิ่มผลผลิตมาก
2. ผลผลิตมีคุณภาพราคาตกต่ำ	1. รัฐส่งเสริมการปลูกพืชเหมือน ๆ กันทำให้มีจำนวนผลผลิตมากทำให้ราคาตก 2. ไม่มีการประกันราคา
3. ขาดน้ำทางการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง	1. น้ำไม่เพียงพอ 2. ไม่มีบ่อน้ำบาดาลน้ำลึก
4. ขาดอุตสาหกรรมรองรับพืชผลทางการเกษตร	1. ผลผลิตมีมากแต่ไม่สามารถระบายออกได้ทันราคาตกต่ำ

ปัญหา	สาเหตุของปัญหา
5. วัยรุ่นติดยาเสพติด	1. วัยรุ่นชอบมั่วสุมเลียนแบบกัน 2. ยาระบาดเข้ามามากหลายทาง
6. วัยรุ่นบางคนติดเอดส์	1. วัยรุ่นชอบมั่วสุม 2. รับเอาอารยธรรมจากภายนอกมามาก 3. วัยรุ่นชอบดื่มเหล้าแล้วออกเที่ยว
7. การใช้สารเคมีทางการเกษตรมากขึ้น	1. คัดรूपืชมีมาก 2. โดยทั่วไปใช้สารเคมี ก็จำเป็นต้องใช้ตาม เพราะถ้าไม่ใช้แมลงก็จะมารวมตัวลงแปลง คนที่ไม่ได้ใช้สารเคมี 3. แมลงดื้อยา 4. ใช้สารเคมีแล้วทำให้พืชสวยงามได้ราคา
8. มีการลักลอบเล่นการพนัน	1. มีบุคคลจากภายนอกมาเล่นในหมู่บ้าน
9. ขาดคนดูแลคนชรา	1. ครอบครัวส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกบ้าน (นิคมอุตสาหกรรม)
10. ขาดการสนับสนุนกีฬา	1. ไม่มีผู้นำชักชวนเล่นกีฬา 2. ไม่มีหน่วยงานสนับสนุน
11. นิยมใช้ของต่างประเทศมากขึ้น	1. รับอารยธรรมต่างประเทศเข้ามามากเนื่องจากออกไปสังคมกับภายนอกเป็นส่วนใหญ่

ขั้นที่ 4 หาสถานการณ์คาดหวัง

ในขั้นตอนที่ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้พิจารณา คาดหวังเอาไว้ว่าหากได้แก้ปัญหของหมู่บ้านเราแล้วหมู่บ้านของเราจะเป็นอย่างไร โดยนำเอาสภาพปัญหา และสาเหตุของปัญหาเป็นตัวกำหนดแล้วพูดคุยอภิปรายกันอย่างเป็นเหตุเป็นผลและสรุปออกมาเป็นความคาดหวัง

ประธานที่ประชุมกลุ่มทบทวนสภาพปัญหา สาเหตุของปัญหาที่ดำเนินการมาในขั้นที่ 3 โดยอ่านให้สมาชิกกลุ่มฟัง เพื่อจะได้เป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาในการกำหนดสถานการณ์คาดหวัง หลังจากนั้นจึงได้เปิดให้สมาชิกอภิปราย พูดคุยกันว่าอยากจะให้หมู่บ้านของเราเป็นอย่างไร เมื่อแก้ปัญหแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่า ในตอนนี้สมาชิกกลุ่มทั้งสองหมู่บ้าน ได้พูดคุย และตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้น อีกครั้งหนึ่ง แล้วเสนอกันว่าควรจะทำอย่างไร เพื่อประธานเห็นว่า พูดคุยกันนานพอสมควรแล้วจึงให้สมาชิกกลุ่มได้เขียนสถานการณ์ที่คาดหวังว่าอยากให้เป็นอย่างไรมาก่อนตามรายละเอียด ของทั้ง 2 หมู่บ้านดังนี้

4.3 ตารางเปรียบเทียบสถานการณ์ที่คาดหวัง 2 หมู่บ้าน

หมู่บ้านหวาย หมู่ที่ 3 ตำบลมะกอก	หมู่บ้านแหม หมู่ที่ 2 ตำบลม่วงน้อย
1. ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ และเหลือเก็บ 2. ประชาชนมีอาชีพเสริม สามารถเพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น	1. ผลผลิตทางการเกษตรมีคุณภาพต้นทุนต่ำ 2. คุณภาพชีวิตของชุมชนดีขึ้น มีรายได้สูงขึ้น 3. ประชาชนมีความรู้ ความสามารถประกอบอาชีพได้ครบวงจร 4. เศรษฐกิจในชุมชนมีความมั่นคง

ผลการประชุมกลุ่มจะเห็นว่าสมาชิกกลุ่มเริ่มมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน จากการเขียน ออกมาจะเห็นว่ามีลักษณะคล้าย ๆ กันอาจจะเห็นว่าอยากจะให้อาชีพที่เป็นอาชีพหลักได้รับการพัฒนาขึ้นจริง ๆ ไม่ยอมที่จะเปลี่ยนแปลงอาชีพ แต่ก็อยากจะให้อาชีพเสริมเพื่อให้มีรายได้ในระหว่างที่รอในฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลทางเกษตรซึ่งเป็นอาชีพที่เขาได้สืบทอด ทำมาตั้งแต่ บรรพบุรุษแต่ก็อยากจะได้อีกอย่างอื่นเพิ่มเติมเป็นการเสริมรายได้ เป็นข้อมูลที่กำหนดสถานการณ์คาดหวัง ออกมาทั้งสองหมู่บ้าน

ในขั้นตอนหาสถานการณ์คาดหวัง ก็มีผู้เข้าร่วมประชุมในกลุ่มเดิมจำนวน 18 คน ในขั้นตอนนี้ที่ประชุมกลุ่มใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ตรงตามที่กลุ่มกำหนดไว้ตั้งแต่แรก ผู้วิจัยได้มานั่งรอตั้งแต่เวลา 18.50 น. สมาชิกเริ่มทยอยมาจนถึงเวลาเกือบสองทุ่ม มีสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 9 คน จึงได้เริ่มดำเนินการประชุมได้นำเอาปัญหาและสาเหตุมาทบทวน เบื้องต้นแล้วให้ทุกคนได้เสนอความคาดหวังโดยให้ที่ประชุมได้อภิปรายกันก่อนที่จะสรุปผล สมาชิกกลุ่มได้เริ่มพูดคุยกัน มีการเสนอความคิดเห็นกันขึ้นมาอย่างเช่น กลุ่มบ้านหวายเสนอว่าชุมชนน่าจะมี รายได้ให้เพียงพอกับค่าครองชีพและหรือเก็บ สมาชิกบางคนเสนอว่าไม่ต้องเหลือเก็บก็ได้ขอให้พออยู่พอกิน สมาชิกบางคนเสนอว่า จะทำได้มาน้อยขอพวกเราอย่าหยุดนิ่ง อย่าขี้เกียจ ก็จะสามารถพอมีเงินใช้จ่ายอย่างสบายก็มีผู้เสนอว่า ควรจะมีอาชีพอื่นเสริมบ้างไม่ใช่ทำแค่เกษตรอย่างเดียวทางกลุ่มบ้านเขม้นั้น มีผู้เสนอว่า ควรจะพัฒนาทางด้านการเกษตรให้ดีขึ้น แต่บางคนก็เสนอขัดแย้งว่า อยากมีรายได้เสริม โดยการหาอาชีพใหม่เพิ่มเติม ในแต่ละกลุ่มอภิปรายให้ เหตุผลกันพอสมควร ประธานเห็นว่า ได้ขอสรุปแล้ว จึงให้เลขานุการได้สรุปบนกระดานจนสมาชิกกลุ่มพอใจ จนได้เป็นข้อสรุปของสถานการณ์คาดหวังทั้งสองหมู่บ้านดังกล่าว

ขั้นที่ 5 การหาความต้องการทางการศึกษา

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัย ต้องการที่จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มได้กำหนดความต้องการออกมาเป็นความต้องการที่สามารถดำเนินการแล้วจะไปสู่ความคาดหวังที่ตั้งไว้ได้โดยให้กลุ่มร่วมกันพิจารณา แล้วนำมาหลอมรวมกัน เป็นความต้องการที่ออกมาจากชาวบ้านเองได้

ในขั้นตอนที่ได้ดำเนินการต่อจาก สถานการณ์คาดหวังในวันเดียวกันเริ่มเวลาประมาณ 3 ทุ่ม 10 นาที สมาชิกบางคนบ่นง่วงนอนแต่บางคนบอกว่าให้ดำเนินการต่อจะได้เสร็จ ๆ ขั้นตอนนี้ใช้เวลาประมาณ ชั่วโมงเศษ เสร็จประมาณ 4 ทุ่ม 15 นาที เกินเวลาที่ตกลงไว้เล็กน้อย ประธานได้เริ่มเอาสถานการณ์ที่คาดหวังไว้มาทบทวนแล้วให้สมาชิกได้อภิปรายถึงความต้องการสมาชิกหลายคน ได้เสนอความต้องการที่อยากจะเรียนรู้เป็นอาชีพหลายเรื่อง แต่บางเรื่องกลุ่มก็คัดค้านซึ่งจะให้เหตุผลต่างกัน เช่นบ้านหวายได้เสนออาชีพต่าง ๆ ที่เป็นอาชีพเสริมในแต่ละเรื่องก็มีผู้เสนอขัดแย้งในแต่ละเรื่องมีผู้เสนออยากเรียนรู้ในเรื่องของผู้หญิงที่ว่างงานอยู่ ผู้ชายก็บอกว่า กลุ่มผู้ชายก็มี พวกวัยรุ่นยังไม่ยอมทำอะไร ก็ยังว่างงานอยู่ก็น่าจะส่งเสริมให้ฝึกอาชีพ สมาชิกกลุ่มบางคนก็เสนอว่า ถ้าตกลงจัดแล้วก็ควร

จะเรียนกันอย่างจริงจัง ไม่ใช่ว่าพอเปิดเรียนแล้วตอนแรก ๆ ก็สนใจแต่ต่อไปก็ขาดบ่ไป กลางคัน บางคนก็บอกว่าบางอาชีพทำแล้ว ไม่มีตลาดรองรับ ส่วนบ้านแซม ซึ่งเลือกไปในทางการปรับปรุงในด้านการเกษตร ก็บอกว่าเมื่อเรียนแล้วควรช่วยกันนำไปปฏิบัติจริงด้วย ไม่ใช่เรียนไปแล้วก็เลิกกันไป มีผู้เสนอว่าเรียนแล้วควรตั้งกลุ่มช่วยกัน บางคนก็บอกว่าเมื่อมีตัวแทนเรียนต่อไป ก็ควรจะมีการถ่ายทอดสืบต่อกันไปไม่ควรหวังวิชาที่ได้ ทุกคนอภิปรายให้เหตุผลกันพอสมควร ในขั้นตอนนี้มีการขัดแย้งกันไม่ค่อยมากทุกคนอยากจะเรียนรู้หลาย ๆ เรื่อง จึงสรุปออกมาหลากหลายตามรายละเอียดออกมาดังต่อไปนี้

4.4 ตารางความต้องการทางการศึกษา 2 หมู่บ้าน

หมู่บ้านหวาย หมู่ที่ 3 ตำบลมะกอก	หมู่บ้านแซม หมู่ที่ 2 ตำบลม่วงน้อย
1. ต้องการศึกษาวิชาชีพอื่น ๆ เพื่อนำมาเป็นอาชีพรองในการหารายได้เสริมคือ - ช่างไฟฟ้า - เพาะเห็ด - ช่างเสริมสวย - การตอนกิ่ง - การเลี้ยงไก่ - การตัดเย็บเสื้อผ้า - อาหารขนม	1. ต้องการเรียนรู้ถึงวิธีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ มาใช้ในการเกษตร 2. ต้องการเรียนรู้ถึงวิธีการซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ที่ใช้ในการเกษตร 3. ต้องการเรียนรู้ถึงระบบ วิธีการเกษตรแผนใหม่

จากข้อมูลในขั้นตอนนี้เห็นว่าหมู่บ้านแซมนั้นอยากจะศึกษาความรู้ในวิชาอาชีพที่จะช่วยเสริม และพัฒนาอาชีพทางการเกษตรที่ทำอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นและมีรายได้สูงขึ้นส่วนบ้านหวายนั้น อาชีพทางการเกษตรนั้นดีอยู่แล้ว แต่อยากจะมีรายได้เสริมอย่างอื่นในกลุ่มที่ว่างงาน

ขั้นที่ 6 การจัดลำดับความสำคัญและคัดเลือกความต้องการการศึกษา

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะให้สมาชิกกลุ่มได้พึงเอาความต้องการที่ได้มาร่วมกันพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมของแต่ละกิจกรรม ว่าจะดำเนินการจัดเรื่องใดก่อนหลัง ตามองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ความพร้อม ระยะเวลา วัสดุอุปกรณ์ ตลาดและอื่น ๆ โดยการจัดลำดับความสำคัญไว้ว่าควรดำเนินการเรื่องใดก่อนหลัง

ผลของการประชุมกลุ่ม ประธานได้ให้สมาชิกได้ร่วมกัน อภิปรายบนกระดานกันเลย เพื่อจะได้แสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ ในที่ประชุมกลุ่มของบ้านหวาย เห็นว่าสิ่งที่เสนอนั้นมีความต้องการที่จะเรียนรู้ทั้งหมด เพราะทั้งหมดสามารถนำไปประกอบอาชีพและมีรายได้เสริมได้ บ้านแหมสมาชิกกลุ่ม ก็อยากจะเรียนทั้งหมด จะได้นำมาพัฒนาทางด้านการเกษตรได้เช่นกัน แต่เมื่อพูดคุยกันถึงข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น ระเบียบในการจัดวิชาชีพของการศึกษานอกโรงเรียนต้องจัดทีละวิชา ระยะเวลาที่ใช้จัด ความพร้อมของผู้เรียน ที่จะเรียนในตอนนี้ ตลาดที่สามารถรองรับได้จึงได้ตัดสินใจเลือกวิชาชีพเรียงตามลำดับ และพัฒนาวิชาชีพอันดับแรกก่อน ส่วนเรื่องต่อไปก็ต้องพัฒนาเป็นลำดับต่อไป ตามรายละเอียดดังนี้

4.5 ตารางลำดับความต้องการการศึกษา

หมู่บ้านหวาย หมู่ที่ 3 ตำบลมะกอก	หมู่บ้านแหม หมู่ที่ 2 ตำบลม่วงน้อย
จัดอบรมวิชาชีพ 1. ช่างเสริมสวย 2. การเพาะเห็ด 3. ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า 4. ช่างไฟฟ้า 5. อาหารขนม 6. การเลี้ยงไก่ 7. การตอนกิ่ง	1. อบรมการซ่อมบำรุงเครื่องยนต์เล็ก 2. อบรมวิธีการใช้เครื่องมือสมัยใหม่ 3. อบรมระบบการเกษตรแผนใหม่

ในการประเมินความต้องการทางการศึกษา จะเห็นว่าท้ายสุดชาวบ้านก็จะคัดเลือกความต้องการที่จะเรียนวิชาชีพที่ชาวบ้านได้เห็นเป็นตัวอย่างมากที่สุด ประกอบกับดูถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความพร้อมของผู้เรียน เวลา วัสดุอุปกรณ์ ตลาดที่จะเป็นตัวประกอบการตัดสินใจกลุ่มบ้านหวาย จากการที่สมาชิกได้มีส่วนร่วมพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ จะเห็นว่าคัดเลือกความต้องการเป็นสิ่งสำคัญทุกปัจจัยจะเป็นส่วนประกอบทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพร้อมของสมาชิกกลุ่ม นางอุไร เดชะ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มได้เสนอ ความคิดเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่แล้วจะมีเวลารว่างน้อย นอกจากจะทำการเกษตร ซึ่งจะต้องเก็บเกี่ยวผลผลิตออกสู่ตลาดทุกวันไม่มีวันหยุด ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งก็จะออกไปทำงานนิคมอุตสาหกรรมที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองลำพูน แล้วไม่มีเวลาที่จะมาเรียนวิชาชีพ คงเหลือแต่กลุ่มที่เป็นแม่บ้าน ไม่ได้ออกไปทำงานอยู่ดูแลบ้านไม่มีงานทำก็อยากจะทำอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มเติม จึงเห็นว่าน่าจะเป็นวิชาช่างเสริมสวย ซึ่งเป็นวิชาที่สามารถหาตลาดได้ง่าย ผู้หญิงอายุช่วงประมาณ 18-70 ปี ปัจจุบันยังให้ความนิยมในการสระผม ตัดผมที่ร้านเสริมสวยอยู่มาก หากมีเวลารว่างและในฤดูเทศกาลต่าง ๆ สมาชิกกลุ่มเห็นด้วยจึงจัดสนใจเลือก และจัดเรียงลำดับวิชาอื่น ๆ ด้วย

สำหรับในหมู่บ้านแหมเป็นหมู่บ้านเกษตรกรรมนั้น มีความสนใจมุ่งที่จะพัฒนาอาชีพทางด้านการเกษตรให้ดียิ่งขึ้น และพยายามที่จะลดต้นทุนให้มากที่สุด นายสุทัศน์ กันทะวัง ประธานที่ประชุมกลุ่มได้ให้ข้อคิดเห็นว่าปัจจุบันนี้บ้านของเราใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรมากขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายก็จะตามมาเช่นค่าน้ำมัน ค่าบำรุงรักษา เช่น รถไถนา รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องสูบน้ำ และอื่น ๆ ดังนั้น ควรจะหาอะไรที่จะลดค่าใช้จ่ายในสิ่งเหล่านี้ลงได้ นายวันคำ บันกองงาม สมาชิกกลุ่มได้เสนอเพิ่มเติมว่า เครื่องสูบน้ำใช้ในการสูบน้ำในบ่อน้ำตื้นขึ้นมาใช้ ซึ่งที่ผ่านมาต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงรักษาเป็นจำนวนมาก หากเกิดชำรุดเสียหายขึ้นมาก็ต้องไปซ่อมแซมที่ร้านจะต้องเสียค่าแรงค่าอะไหล่ในราคาแพง บางครั้งยังต้องเสียเวลาเนื่องจากร้านมีงานมากต้องรอลำดับ สมาชิกกลุ่มจึงได้เห็นพ้องต้องกันว่าควรจะมีการฝึกซ่อมแซมเครื่องยนต์ที่ใช้งานในด้านเกษตรเพื่อจะซ่อมแซมได้บ้างในเบื้องต้นและได้ลด รายจ่าย เป็นการเพิ่มรายได้อีกทาง จึงขอเรียนในวิชาช่างยนต์ส่วนด้านอื่นก็จะพิจารณาต่อไป

หลังจากการประเมินความต้องการการศึกษาเสร็จแล้วผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสะท้อนความรู้สึกที่ได้มีส่วนร่วมในการประเมินความต้องการการศึกษาทั้ง

สองหมู่บ้านพอสรุปได้ว่า การทำกิจกรรมรูปแบบนี้เป็นเรื่องใหม่ ยังไม่ค่อยมีประสบการณ์แต่ก็มีความพึงพอใจสูง ที่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งที่ผ่านมาไม่เคยได้ร่วมวางแผนพัฒนาเลยได้แต่ร่วมกันแล้วดำเนินการ ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการ นอกจากนั้นยังมีข้อเสนอแนะว่า เมื่อดำเนินการหมู่บ้านนี้แล้ว ควรจะนำไปทำที่บ้านอื่น ๆ ต่อไปอีก ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นว่า ทุกคนมีความตั้งใจที่จะแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้วิจัยเสนอแนะในกลุ่มว่าต่อไปควรที่หมู่บ้านจะนำเอาวิธีการนี้มาใช้ได้กับทุกเรื่อง เป็นเพื่อทุกคนจะได้มีส่วนร่วมและสามารถพัฒนาเป็นรูปธรรม สำหรับข้อแตกต่างของ 2 หมู่บ้านนั้นประชาชนบ้านแถมมีความเป็นกันเอง และให้ข้อมูลร่วมกิจกรรมมากกว่ากลุ่มบ้านหวาย และมีความพอใจมากกว่าที่ตัวเองมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว มีการใช้กระบวนการ กลุ่มมากกว่า มีอิสระในการร่วมกิจกรรมสูง

2. ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ

ในขั้นตอนพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพครั้งนี้ สมาชิกกลุ่มก็ได้กำหนดให้ใช้เวลา 2 ค่ำดำเนินการพัฒนาหลักสูตร โดยการนำเอาความต้องการที่เป็นอันดับแรกของการประเมินความต้องการการศึกษาจัดทำหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น ตามขั้นตอนการดำเนินงาน 5 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้
2. กำหนดเนื้อหา
3. กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน
4. การวัดผลประเมินผล
5. การรายงาน

ในการพัฒนาหลักสูตร ผู้ที่เข้าร่วมดำเนินการเป็นกลุ่มเดิมที่ร่วมกันประเมินความต้องการจำนวน 18 คน ในขั้นตอนนี้ดำเนินการประมาณ 4 ชั่วโมง โดยติดต่อกัน 2 ค่ำ ในค่ำแรกได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วเวลา 19.30 น. จากการสังเกตจะเห็นว่าสมาชิกได้มาถึงเป็นการติดต่อกันหลายค่ำ ประกอบการทำงานกลางวันด้วยรู้สึกว่าย่ำแย่และทุกคนก็เร่งอยากจะทำให้เสร็จ และก็มีสมาชิกขาดไปในวันแรก 3 คน เพราะติดภาระกิจ พอเริ่มดำเนินการประธานก็ให้พูดคุยถึงการกำหนดวัตถุประสงค์ก่อนว่าจะให้ในทิศทางไหน สมาชิกกลุ่มเริ่มเปิดประเด็น

เสนอสิ่งที่จะเรียนอย่างไรแต่มีหลายเรื่องที่สมาชิกได้ขัดแย้งว่าไม่จำเป็นที่จะต้องเรียนเรื่องที่ลึกเกินไป จะทำให้เสียเวลาไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน บ้านหวายมีหลายคนเสนอให้เปิดสอนทรงผมที่ชาวบ้านทั่วไปโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่นิยมกันไม่จำเป็นต้องเรียนทรงวัยรุ่นอย่างเดียว บางคนก็เสนอว่า น่าจะเรียน ทั่วๆไปเป็นหลักแล้วค่อยดัดแปลงก็ได้ บ้านแหมกก็อยากให้เรียน ช่างยนต์ที่เป็นพื้นฐานที่สามารถซ่อมบำรุงได้เลย นอกจากนั้นก็ได้พูดคุยกันต่อถึงเนื้อหาที่จะเรียนให้เจาะลึกลงไปว่าจะเรียนในด้านใดบ้างหลายคนเสนอว่าเนื้อหาที่จัดต้องเป็นเนื้อหาที่จะสามารถนำไปใช้ในปัจจุบันได้ แต่บางคนก็เสนอว่าโครงสร้างพื้นฐานก็ควรจะเรียนรู้ไว้บ้าง และได้พูดคุยกันต่อถึงเรื่องกิจกรรม

กิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งเรื่องนี้ก็พูดคุยกันพอสมควรว่า ควรจะจัดกิจกรรมอย่างไร ที่จะใช้เวลาสั้น และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสู่การปฏิบัติจริงได้ หลายคนมีความขัดแย้งว่าวิธีการเดิม ๆ ที่เคยจัดบางครั้งวิทยากรไม่ให้ความสนใจผู้เรียนเท่าที่ควร ผู้เรียนเกิดความไม่เข้าใจ และไม่สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้ เมื่อได้พูดคุยกันนานพอสมควรจึงสรุปว่าควรจะเรียนทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ แต่เน้นปฏิบัติให้มากที่สุดถึง 80% สำหรับคืนที่ 2 ใช้เวลา 1 ชั่วโมง ที่ประชุมกลุ่มได้นำเอางานที่ทำไปคืนก่อนมาทบทวน และดำเนินการต่ออีกสองเรื่องคือ การวัดผลประเมินผล และการรายงานพอเริ่มต้นพูดคุยในเรื่องการวัดผลประเมินผลหลายคนก็ให้ความคิดเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนให้กับชาวบ้านควรประเมินผลจากการสังเกตและดูจากผลงานมากกว่าที่จะมานั่งสอบเป็นข้อเขียนเหมือนเด็ก ๆ แต่ถ้าไม่ผ่านก็ขอให้วิทยากรได้กำชับดูแลให้ผู้เรียนได้เรียนทบทวนใหม่ จนกว่าจะเข้าใจส่วนการบันทึกผลการประเมินนั้นที่ประชุมได้พูดคุยกันมากกว่าจะทำกันอย่างไร ก็มีผู้เสนอเช่นกันว่าการจัดวิชาชีพที่ผ่านมาฟอร์มของการศึกษานอกโรงเรียนก็ได้อยู่แล้วจึงเห็นควรจะใช้แบบนี้เพราะสามารถแยกประเมินเป็นรายวิชาย่อยได้ ดังนั้นที่ประชุมจึงสรุปโดยเลขานุการเขียนลงบนกระดานและสมาชิกทุกคนช่วยกันปรับจนเป็นที่พอใจ จึงได้ดำเนินการต่อในเรื่องการรายงาน เรื่องนี้กลุ่มไม่ได้พูดคุยอภิปรายกันมากนัก เมื่อมีผู้เสนอให้ใช้แบบฟอร์มของการศึกษานอกโรงเรียนทุกคนก็เห็นด้วยในที่ประชุมจึงสรุปได้เป็นผลของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรมีดังต่อไปนี้

บ้านหวาย : วิชาชีพช่างตัดผมเสริมสวย

1. กำหนดวัตถุประสงค์ ที่ประชุมกลุ่มได้พิจารณาพูดคุยกันถึงสิ่งที่ยากจะเรียนรู้ในวิชาชีพช่างตัดผม เสริมสวยนั้นมีอะไรบ้าง นางลัดดาวรรณ คำปัญญา ได้เสนอว่า ปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าเป็นสมัยใหม่ แต่จะเห็นว่าผู้หญิงวัยประมาณ 50 ปีขึ้นไปชอบที่จะตัดผม โดยเฉพาะทรงที่จะตัดจะเป็นทรงสมัยเก่าที่เรียกว่าทรงเสย คือตัดให้ผมงอ ติดหนังหัวทั้งหมดเลย ซึ่งนิยมมากจึงอยากจะให้เรียนอย่างนี้ ที่จะประชุมกลุ่มก็เห็นด้วย นายสงคราม ธารัญญ์ ก็เสนอว่าเดี๋ยวนี้ก็น่าจะเรียนเรื่องการสระผม การเซท เพราะเดี๋ยวนี้ ชาวบ้านนิยมไปสระผมกันที่ร้านไม่สระเอง เพราะสะดวก สบาย นอกจากนั้นยังน่าจะรู้ในด้านการใช้เครื่องมือ เครื่องมือ และวิธีการเป็นช่างเสริมสวยที่ดี มีมารยาทในการบริการ หลังจากที่ได้พูดคุยกันพอสมควร ในที่ประชุมจึงสรุปออกมาได้ดังนี้

- อยากได้ช่างเสริมสวยที่ดี ทำได้ถูกต้องวิธี
- ใช้เครื่องมือให้เป็นและถูกต้องบำรุงรักษาได้
- สระผม ตัดผม ม้วน เซท ซึ่งเป็นการเสริมสวยขั้นพื้นฐานเป็น
- อยากให้ชอยผมและแนะนำทรงผมให้กับ ผู้มาใช้บริการได้เหมาะสมกับใบหน้า

เมื่อได้ข้อสรุปอย่างดีแล้วจึงกำหนดให้เป็นวัตถุประสงค์การเรียนรู้ตามรายละเอียดดังนี้

1. สามารถบอกหลักการและวิธีการที่ช่างเสริมสวยควรจะทำ ปฏิบัติได้ถูกต้อง
 2. ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการเสริมสวยได้อย่างถูกต้องและบำรุงรักษาได้
 3. สามารถสระผมม้วนเซท และตัดผมทรงเสย(ทรงโบราณ) ได้ถูกวิธี
 4. สามารถชอยผมและเลือกทรงผมที่เหมาะสมกับใบหน้า
2. กำหนดเนื้อหา สำหรับเนื้อหาที่จะเรียนก็คงสอดคล้องกับ วัตถุประสงค์ คือความต้องการของกลุ่มนั่นเอง ที่ประชุมกลุ่มได้ร่วมกันพิจารณาแล้วกำหนดเป็นเนื้อหาดังนี้
1. คุณลักษณะและบุคลิกของช่างเสริมสวย
 2. เครื่องมือ เครื่องใช้และอุปกรณ์ของช่างเสริมสวย
 3. การสระ การม้วน การเซท การตัดผมทรงเสย(ทรงโบราณ) การชอยผม
 4. การจัดการ และบริหารร้านเสริมสวย

3. การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนสมาชิกกลุ่มได้พิจารณาเห็นว่าการจัดการเรียนการสอนนั้นควรจะทำให้เป็น และสามารถประกอบอาชีพได้อย่างที่นางอุไร เดชะ ได้เสนออยากจะให้ปฏิบัติจริงให้มาก ๆ แต่ควรจะมีทฤษฎีประกอบด้วย ไม่ใช่ทำเป็นอย่างเดียว แต่ไม่มีหลักการเลย สมาชิกกลุ่มได้พูดคุยแล้วสรุปว่า ควรจะมีปฏิบัติถึง 80% ทฤษฎี 20% ดังนั้น จึงสรุปการเรียนการสอนดังนี้

1. การบรรยาย ในบางส่วนจะต้องเรียนทฤษฎีเพื่อให้รู้หลักการหรือเทคนิคต่าง ๆ ดังนั้น จะมีทฤษฎีบ้าง

2. สาธิต การสาธิตจะแสดงให้เห็นถึง งานที่แท้จริงเพื่อนำไปประกอบทฤษฎี ปฏิบัติอย่างถูกต้อง จะทำอะไรมีเทคนิคในบางส่วนที่ทฤษฎีไม่สามารถระบุได้ แต่ก็ เป็นเทคนิคส่วนตัวที่วิทยากรจะถ่ายทอดให้กับผู้เรียนได้รับทราบและเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

3. ฝึกปฏิบัติ การนำเอาทฤษฎีมาเป็นหลักการ แล้วนำมาประกอบที่วิทยากรนำมาสาธิตให้เห็น แล้วจึงลงมือฝึกปฏิบัติ จะได้ประสบการณ์ด้วยตัวเอง ได้สัมผัสกับของจริง เมื่อทำซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนเกิดเป็นความชำนาญ และนอกจากนั้นยังฝึกให้เกิดกระบวนการคิดว่าสิ่งที่รายได้ฝึกปฏิบัตินั้นสามารถนำเอาเทคนิคต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้งานได้อย่างไร และเมื่อการฝึกปฏิบัติได้จบสิ้นลงแล้ว ก็จะต้องออกไปหาความชำนาญตามประสบการณ์ที่ได้รับต่อไป

4. การวัดผลประเมินผล ในการวัดผลประเมินผลในที่ประชุมกลุ่มได้สรุปเห็นพ้องต้องกันว่าให้นำเอารูปแบบการประเมินผลจากการศึกษานอกโรงเรียนโดยให้วิทยากรและเพื่อผู้เรียน ดำเนินการประเมินผลลงในแบบฟอร์มที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดเป็นการประเมินผลผู้เรียนเป็นรายคนจากการเสนอภายในกลุ่ม ให้ประเมินผลจากการปฏิบัติงานโดยให้ครูและเพื่อนผู้เรียนร่วมกัน ประเมินผลหากว่ายังทำได้ไม่ดี เท่าที่ควรก็จะให้ดำเนินการแก้ไขโดยปฏิบัติซ้ำจนกว่าจะเห็นว่าทำได้ดี จึงตัดสินออกมาเป็นคะแนนทั้งครูและเพื่อนผู้เรียนร่วมกันให้คะแนน หลังจากนั้นครูจึงนำมาสรุปคะแนนเป็นคะแนนเฉลี่ยทั้งหมด แล้วตีค่าออกมาเป็นเกรด กรอกลงในแบบบัญชีลงเวลาเรียนและผลการเรียนศึกษาผู้ใหญ่สายอาชีพ และระเบียบแสดงผลการเรียน

5. การรายงาน ในขั้นตอนนี้ในที่ประชุมกลุ่มก็พิจารณาให้มีการสรุปรายงานผลการเรียนทั้งหมดโดยวิทยากรเป็นผู้สรุปรายงานโดยใช้แบบฟอร์มของกรมการศึกษา

นอกโรงเรียนเช่นเดิม เพื่อจะได้สรุปให้เห็นว่า ผู้เรียนมีความสนใจและเรียนจบหลักสูตรกันมากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้เป็นข้อมูลติดตามผลจากการที่ผู้เรียนไปแล้วสามารถนำไปประกอบอาชีพได้มากน้อยเพียงใดซึ่งวิทยากรจะจัดทำ รายงานตามเอกสารการรายงานทั้งหมดพร้อมกับบัญชีแสดงรายชื่อนักศึกษาซึ่งให้ผู้เรียนได้เซ็นชื่อที่มาเรียนทุกครั้งเพื่อให้เป็นเอกสารที่จะรายงานให้ทราบถึงการมาเรียนของผู้เรียนทั้งหมด

บ้านแถม : วิชาชีพช่างยนต์

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่ประชุมกลุ่มได้พูดคุยกันถึงเรื่องที่ยากจะได้ความรู้ ได้มีผู้เสนอหลายท่านอย่างเช่น นายสุทัศน์ กันทะวัง นายวันคำ ปันกองงาม นายเอกพงศ์ ชัดเดช ได้เสนอเป็นแนวเดียวกันว่าสิ่งที่อยากจะรู้ คืออยากจะซ่อมแซมเครื่องยนต์เป็น และใช้เครื่องมือให้ถูกวิธี ซึ่งในที่ประชุมก็เห็นด้วยจึงสรุปออกมาเป็นวัตถุประสงค์ดังนี้
 - 1) สามารถเลือกใช้เครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
 - 2) สามารถแก้ไขปรับแต่งและซ่อมแซมเครื่องยนต์ชนิดต่างๆได้
2. กำหนดเนื้อหา เมื่อได้วัตถุประสงค์ออกมาแล้ว สิ่งที่ต้องที่เข้าร่วมประชุมกลุ่มต้องการอยากรู้มากก็คือเนื้อหา จึงได้ร่วมกันพิจารณาว่าควรจะเรียนรู้ในเรื่องใดบ้างที่จะสามารถจะซ่อมแซมเครื่องยนต์ได้หลังจากได้พิจารณาพอสมควร จึงได้สรุปดังนี้คือ
 - 1) ความรู้เบื้องต้นของเครื่องยนต์
 - 2) หลักการทำงานของเครื่องยนต์
 - 3) ระบบน้ำมันเชื้อเพลิง
 - 4) ระบบการจุดระเบิดของเครื่องยนต์
 - 5) การตรวจสอบและการปรับแต่ง
 - 6) การซ่อมบำรุงรักษาเครื่องยนต์
3. กิจกรรมการเรียนการสอน มีเสนอว่าควรจะเน้นในทางปฏิบัติอย่างเดียว แต่นายก่าจัด ภูธร ซึ่งมีความสนใจที่จะเรียนจึงได้เสนอว่า การฝึกปฏิบัตินั้นเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่อยากให้วิทยากรอธิบายประกอบไปด้วยไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติผู้เรียน จะได้จำและสามารถทำได้เลย ส่วนทฤษฎีนั้นขอให้วิทยากรถ่ายทอดเอกสารแจกเพื่อนำไปอ่านนำมาทบทวนจากการปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง ในที่ประชุมเห็นด้วยจึงตกลงกันว่าจะให้ปฏิบัติทั้งหมด สำหรับทฤษฎีก็เป็นการเสริมและทบทวนดังที่มีผู้เสนอมา

4. การวัดผลประเมินผล ในกลุ่มบ้านแซมก็เช่นเดียวกันคือนำเอารูปแบบการประเมินผลจากการศึกษานอกโรงเรียนโดยให้วิทยากรและเพื่อนผู้เรียนดำเนินการประเมินผลในแบบฟอร์มที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดเป็นการประเมินผลผู้เรียนเป็นรายคนได้โดยกลุ่มให้วิทยากรและเพื่อนผู้เรียน ได้ประเมินผลดูจากการปฏิบัติงานของผู้เรียน แล้วร่วมกันให้คะแนน และเมื่อวิทยากรนำคะแนนมาเฉลี่ยแล้วจึงตีค่าคะแนนออกมาเป็นเกรด

5. การรายงาน ในขั้นตอนนี้ในกลุ่มบ้านแซมก็ได้ร่วมกันพิจารณาและดำเนินการเช่นเดียวกันกับบ้านหวาย โดยให้มีการสรุปรายงานผลการเรียนทั้งหมด ให้วิทยากรเป็นผู้สรุปรายงานโดยใช้แบบฟอร์มของกรมการศึกษานอกโรงเรียนโดยที่วิทยากรก็จะจัดทำเอกสารการรายงานพร้อมกับบัญชีแสดงรายชื่อนักศึกษา ซึ่งให้ผู้เรียนโดยเซนต์ชื่อที่มาเรียนทุกครั้ง เพื่อให้เป็นเอกสารที่จะรายงานให้ทราบถึงผลในการจัดการเรียนการสอนทั้งหมด

จากการประเมินความต้องการการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรนั้นในการดำเนินงานไม่สามารถจะดำเนินการในตอนกลางวันได้เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านทำการเกษตรซึ่งปลูกพืชผักที่จะต้องออกจำหน่าย และดูแลเอาใจใส่ทุกวัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องจัด ตอนกลางคืน วันละไม่เกิน 2 ชั่วโมง โดยบ้านหวาย จัดพบกันที่วัดบ้านหวาย ตั้งแต่เวลา 19.00-21.00 น. จนกว่าจะแล้วเสร็จ และในเรื่องที่ยังไม่ชัดเจนก็กลับมาทำซ้ำอีกหลายครั้งเพื่อจะได้ผลสรุปที่สามารถเป็นประโยชน์ในการนำไปพัฒนาหลักสูตรวิชาชี้อื่น ๆ ต่อไป

ตอนที่ 3 ผลการทดสอบหลักสูตรวิชาชีพอย่างมีส่วนร่วม สำหรับผู้ใหญ่ โรงเรียนในสถานการณ์จริง

เมื่อกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมได้หลักสูตรวิชาชีพตามความต้องการของหมู่บ้านแล้ว จึงได้ประสานกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอป่าซาง ให้มีการจัดการเรียนการสอนในบ้านหวาย เรื่อง ช่างตัดผม เสริมสวย และบ้านแซมวิชาช่างยนต์โดยมีผู้เรียนในแต่ละบ้าน (ตามรายชื่อในภาคผนวก ข) หมู่บ้านละ 15 คนดำเนินการทดสอบหลักสูตรโดยเปิดอบรมทั้งสองวิชาประมาณวิชาละ 100 ชั่วโมง โดยเปิดสอนในเวลากลางคืนตั้งแต่เวลา 19.00-22.00 น. เนื่องจากกลางวันไม่มีเวลารว่างบ้านหวายเปิดเรียนที่วัดบ้านหวาย ส่วนบ้านแซมเปิดเรียนที่ศาลาเอนกประสงค์ในหมู่บ้าน ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มได้ติดตามทดสอบถึงการใช้หลักสูตรและมีสมาชิกกลุ่มบางคนเป็นทั้งผู้เรียน

สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม จะมี 2 ส่วนคือ ส่วนหนึ่งเป็นผู้เรียนด้วยก็มีการทดสอบทุกวันที่มีการเรียนการสอนโดย สังเกตและจดบันทึกการจัดการเรียนการสอน สำหรับกลุ่มที่ไม่ได้เรียน ก็ได้มอบหมายให้แต่ละคน มาสังเกตการจัดการเรียน อาทิตย์ละ 2-3 วัน จะมาดูวันไหนก็ได้ตามสะดวก และจดบันทึก และทุกคนต้องปฏิบัติอย่างนี้โดยสังเกตในเรื่องการจัดการเรียนการสอนการใช้หลักสูตรและเทคนิคการถ่ายทอด และเรื่องทั่ว ๆ ไป และจดบันทึกจนเสร็จสิ้นในการจัดการเรียนการสอนซึ่งใช้เวลา 34 วัน ๆ ละ 3 ชั่วโมงหลักจากนั้นคณะผู้ประชุมกลุ่มทั้งหมดได้นัดหมายให้มาประชุมกันอีกครั้งหนึ่งและดำเนินการสรุปผลการทดสอบหลักสูตร ซึ่งผลการทดสอบหลักสูตรได้สรุปดังนี้

1. มีการจัดการเรียนการสอนจริงทั้งสองหมู่บ้านโดยใช้หลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นทั้งสองวิชา ในการเรียนที่บ้านหวายในวิชาช่างตัดผม เสริมสวย ผู้เรียนส่วนหนึ่งให้ความสนใจมาก และมาเรียนเป็นประจำทุกวัน แต่จะมีบางคนที่ไม่มาเรียนบ้างจากการสัมภาษณ์ผู้เรียนชื่อนางมณีนยา ชำมยอง และนางแสงจันทร์ ภูธร ทั้งสองคนบอกว่ามีความพึงพอใจมากที่ได้เรียนวิชาชีพเสริมสวย ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการมาและฝึกฝนมานานแล้วแต่ไม่สามารถเรียนได้ เนื่องจากถ้าหากไปเรียนกับโรงเรียนเอกชนแล้วจะเสียค่าใช้จ่ายสูงตนเองยากจน และอีกอย่างหนึ่งก็ไม่มีเวลาพอที่จะต้องเดินทางไปเรียนในตัวเมืองและต้องพักแรมอยู่จะทำให้ขาดรายได้ในส่วนอื่น สำหรับนางอนุพันธ์ หน่อใหม่ บอกว่าหลักสูตรที่ได้มานั้นเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับค่านิยมของชาวบ้านโดยเฉพาะผู้สูงอายุส่วนการจัดการเรียนการสอนที่บ้านแซม ในวิชาช่างยนต์นั้นผู้เรียนมีความพอใจมากเนื่องจากว่าได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้จริงสามารถซ่อมแซมเครื่องยนต์ได้ แต่ยังขาดทักษะอยู่บ้างจะต้องได้ฝึกทบทวนบ่อย ๆ ผู้เรียนคนหนึ่งคือ นายกำจัด ภูธร ซึ่งเป็นสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมพัฒนาหลักสูตรคนหนึ่ง กล่าวว่า หลักสูตรวิชาชีพที่จัดขึ้นตามความต้องการของผู้เรียนแล้วจะได้ประโยชน์เป็นอย่างยิ่งผู้เรียนให้ความสนใจมาก และสามารถนำไปปรับใช้ในวิถีชีวิตได้จริง ๆ

2. การเรียนการสอนของทั้งสองหมู่บ้านมีการปรับปรุงตลอดเวลา กล่าวคือ ทั้งวิทยากรหลักและผู้เรียน ต่างช่วยกันปรับปรุงเนื้อหาการเรียนการสอนในระหว่างที่มีการจัดการเรียนการสอน โดยเชิญวิทยากรจากภายนอกมาช่วยเสริมเนื้อหาที่จำเป็น จากการสังเกตและสอบถามทั้งวิทยากร ประชาชน ทั้งเป็นผู้เรียนวิชาชีพประชาชนทั่วไป กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้าน พบว่าการเรียน การสอนนั้นสอดคล้องกับความต้องการอย่าง แท้จริง กลุ่มผู้เรียนได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า “เมื่อก่อนนั้นทางราชการจะจัดอบรม

อะไรก็มาบอก หมู่บ้านก็รวบรวมผู้คนเข้าอบรม เมื่ออบรมเสร็จก็ไม่ได้ทำอะไรต่อเลย เสียเวลาและเงินค่าอบรม” กลุ่มผู้เรียนให้ ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ต่อไปนี้ถ้าทางราชการมีงบประมาณสนับสนุนการฝึกอาชีพ ก็ควรจะดำเนินการหาความต้องการจริงก่อน ไม่ใช่จะถามเพียงแต่ว่าจะเรียนวิชานั้น วิชาไหนเท่านั้น เพราะบางทีชาวบ้านเองก็บอกกระชั้นหันไม่ได้ว่า ต้องการเรียนรู้อะไร แต่ถ้ามีกระบวนการประเมินความต้องการการศึกษา และพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นแบบนี้ ก็จะช่วยให้ชาวบ้านได้เรียนรู้สิ่งที่ตนเองคิดว่าต้องการและเป็นประโยชน์

3. จากการประมวลข้อมูลที่ได้ จากประชาชนทั้งสองหมู่บ้านให้ข้อมูลที่แตกต่างกันไป 2 ประการคือ

3.1 ประชาชนทั่วไปพอใจกับการจัดการเรียนการสอนตามความต้องการของเขาเพราะประชาชนเหล่านี้ได้ร่วมกระบวนการประเมินความต้องการการศึกษาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แต่ไม่ได้เข้ามาเรียนและคาดว่าจะสามารถใช้ประโยชน์จากความรู้ร่วมกันได้

3.2 ประชาชนดังกล่าวได้เรียนรู้กิจกรรมวิชาชีพต่างๆจากประสบการณ์เดิมและได้เข้ามาเรียน ดูการฝึกอบรมของกลุ่มผู้เรียนเป็นครั้งคราว และมีบางคนขอเข้าเรียนเฉพาะเนื้อหาที่ตนเองคิดว่าจำเป็น และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

กล่าวโดยสรุปแล้วทั้งกลุ่มผู้เรียน และประชาชนทั่วไป ต่างมีความพอใจต่อการเรียนรู้ว่าตรงกับความต้องการของตนและชุมชน ใช้เวลาเรียนไม่มากและสามารถเป็นประโยชน์ในการเริ่มประกอบอาชีพเสริมใหม่ หรือปรับปรุงอาชีพเดิมที่ตรงกับ การเรียนการสอนอยู่แล้วได้ดีขึ้น

ตอนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคในระหว่างดำเนินการของการพัฒนาหลักสูตร

ผู้วิจัยขอแบ่งข้อสังเกต ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานไว้ 3 ขั้นตอนคือ

1. การประเมินความต้องการทางการศึกษา
2. การพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพ
3. การทดสอบหลักสูตรในสถานการณ์จริง

1. การประเมินความต้องการการศึกษา

1.1 เรื่องการประเมินความต้องการ ถือได้ว่าเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้านถึงแม้ว่าชาวบ้านจะให้ความสนใจมาก แต่ความเข้าใจยังมีน้อยไม่มีประสบการณ์ขณะที่ดำเนินการวิจัยนั้น ผู้วิจัยและทีมนักวิชาการต้องคอยช่วยเหลืออธิบายอยู่ตลอดเวลา บางเรื่องต้องกระตุ้นจึงจะสามารถตอบคำถามได้ซึ่งแตกต่างกัน ถ้าหากว่านำกระบวนการนี้ไปใช้กับกลุ่มอีกระดับหนึ่งจะได้ผลดีมาก แต่ถ้าพูดถึงการทำกระบวนการนี้เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น จนได้ความต้องการขึ้นมานั้น ก็เป็นสิ่งที่ดีซึ่งที่ผ่านมานั้นก็ยังไม่เคยตัดสินใจที่จะหาความรู้เรื่องได้เลยส่วนมากแล้วจะถูกเกณฑ์ให้เข้าอบรมมากกว่า

1.2 เวลาก็เป็นเรื่องสำคัญเช่นกัน ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างนี้ ทุกคนต้องตรากตรำทำงานหนัก เพื่อหาเลี้ยงชีพ ดังนั้นเวลาที่จะเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมติดต่อกันนานหลายวันไม่สามารถกระทำได้ การนัดหมายก็เช่นกันไม่สามารถจะดำเนินการในเวลากลางวันได้เลย ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มได้เสนอใช้เวลานัดในตอนกลางคืนซึ่งจะเริ่มเวลาประมาณ 20.00 น. และเมื่อดำเนินกิจกรรมประมาณ 2 ชั่วโมง ชาวบ้านก็ง่วงไม่ไหวแล้ว เพราะเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน ดังนั้น กลุ่มจึงพูดคุยนัดหมายกันเป็นช่วงเวลาตามความเหมาะสมยืดหยุ่นตามสถานการณ์ จึงทำให้การเก็บข้อมูลต้องใช้เวลานานพอสมควร และบางครั้งถ้าหากถ้าไม่ชัดเจนก็ต้องกลับมาทำซ้ำใหม่หลายครั้ง ได้ข้อมูลไม่เพียงพอก็ต้องกลับมาทำซ้ำใหม่อีก เป็นครั้งที่ 2, 3

1.4 ความเป็น “คนนอก” การเข้าไปจัดทำกิจกรรมสำหรับชาวบ้านแล้วต้องสร้างความคุ้นเคยกันอย่างมาก เพราะบางครั้ง ชาวบ้านจะไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นที่เป็นปัญหารุนแรงหรือบางทีก็กระทบกับผู้อื่น ดังนั้นข้อมูลในบางเรื่องหากยังไม่คุ้นเคยกันจริง ๆ แล้ว ชาวบ้านจะไม่กล้าที่จะนำออกมา พวกเขาจะคุยกัน แล้วสรุปในกลุ่มและตัดออกไป จนกว่าพวกเขาจะเห็นว่าพวกเราเป็น “คนใน” แล้ว และมีความจริงใจที่จะร่วมพัฒนาหมู่บ้านจริง ๆ จึงจะสามารถเปิดเผยออกมาได้

1.5 ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ประกอบในการตัดสินใจ ข้อมูลเหล่านี้ไม่มีอยู่ในมือของหมู่บ้านส่วนใหญ่แล้วจะเป็นข้อมูลที่จะสรุปกันเอง จากการตรวจสอบซึ่งกันและกัน แต่เป็นข้อมูลโดยประมาณ ซึ่งบางครั้งไม่แน่ใจว่าข้อมูลจะถูกต้องหรือใกล้เคียงหรือไม่ต้องตรวจสอบข้อมูลกันหลาย ๆ ทาง

2. การพัฒนาหลักสูตรวิชาอาชีพ ในขั้นตอนนี้จะมีปัญหาที่ตรงที่ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรนั้นโดยส่วนใหญ่แล้วจะมีนักวิชาการเป็นผู้นำทีมชี้ประเด็น และดำเนินการทุกขั้นตอน ส่วนประชาชนกลุ่มเป้าหมายไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นเท่าไร นอกจากจะบอกเป็นช่วง ๆ ว่ามีความต้องการอยากจะเรียนแบบนั้น อยากจะรู้แบบนี้ และทีมนักวิชาการก็จะสรุปออกมาเป็นข้อความทางวิชาการและอีกประเด็นหนึ่ง หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นใหม่นั้นก็ยังไม่ค่อยหนีจากหลักสูตรเดิมเท่าไรนัก จะมีเพิ่มเติมในส่วนนิดหน่อยอาจจะเป็นเพราะว่า ไม่ว่าจะเป็นประชาชนหรือทีมนักวิชาการอาจจะเคยชินกับหลักสูตรที่ผ่านมา ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาและทำกระบวนการนี้บ่อย ๆ ครั้งอาจจะได้ หลักสูตรใหม่ ๆ ที่มีความต้องการของเขาบ้าง

3. การทดสอบจากสถานการณ์จริง

3.1 การใช้หลักสูตร ยังเป็นเทคนิคเดิม ๆ ที่วิทยากรยังนำมาใช้ในการเรียนการสอน สิ่งที่เคยชินที่ผ่านมาคือแผนการสอน บางกลุ่มไม่ได้ทำแผนการสอนอาจจะสอนจากความรู้ที่วิทยากรจะถ่ายทอด สำหรับในการทดสอบครั้งนี้ถึงแม้ว่าวิทยากรจะทำแผนการสอนแต่ยังไม่พัฒนาด้านเทคนิคและสื่อการสอนแต่อย่างใดเลย ถึงอย่างไรผู้เรียนก็พยายามศึกษาให้เกิดความเข้าใจและสามารถปฏิบัติเองได้

3.2 เวลาที่เป็นเช่นเดียวกันกับการประเมินความต้องการทางการศึกษา เวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนจะใช้เวลายาวนานมาก ตั้งแต่ 10 วันขึ้นไปดังนั้น ผู้เรียนจะ ขาดเรียนบ่อย เนื่องจากมีภารกิจส่วนตัวต้องกลับมาทบทวนของเดิมและเริ่มเรียนให้ทันเพื่อนซึ่งอาจจะด้อยในด้านคุณภาพลงไปบ้าง แต่ก็สามารถนำไปพัฒนาเพิ่มเติมที่บ้านได้

กล่าวโดยสรุป ตามที่กลุ่มชาวบ้านได้ดำเนินการผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพอย่างมีส่วนร่วมนั้น สามารถนำไปเป็นรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพใช้ในการศึกษานอกโรงเรียนได้โดยผู้เรียนมีความพึงพอใจในวิธีการแต่จะต้องพยายามสร้างความเข้าใจและนำออกใช้ให้เกิดความประสพการณ์ในการดำเนินงานให้มากยิ่งขึ้นกระบวนการประเมินความต้องการทางการศึกษา ซึ่งได้นำเอาเทคนิค AIC มาใช้นั้นเป็นเรื่องที่เหมาะสมที่สุดประชาชนให้ความสนใจมาก และในขณะที่กำลังดำเนินการอยู่ ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ เริ่มนำเอากระบวนการนี้มาใช้กับประชาชน ผู้วิจัยสังเกตว่าหากการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ไม่ละเอียดและใช้เวลาสั้น ๆ รวบรวมขั้นตอนแล้วจะได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ และสิ่งที่ได้ออกมาจะไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง เวลาเป็นส่วนสำคัญที่จะสามารถนำเอา

กระบวนการประเมินความต้องการนี้ ได้ดำเนินการให้ละเอียดแล้วได้ข้อมูลมากที่สุด เพื่อ
ประกอบการตัดสินใจของประชาชนจะกลับกลายมาเป็นความต้องการอย่างแท้จริง และ
สามารถนำไปพัฒนาหลักสูตร วิชาชีพใช้จัดการเรียน การสอนสำหรับผู้ใหญ่นอกโรงเรียนได้
อย่างมีคุณภาพ และผู้เรียนมีความพึงพอใจ